NEMZETI NŐNEVELÉS.

X. ÉVFOLYAM. 1889. NOV.—DECZ. IX—X. FÜZET.

A NEMZETI NŐNEVELÉS OLVASÓIHOZ ÉS MUNKATÁRSAIHOZ.

A «*Nemzeti Nőnevelés*» *első füzete* 1879. november 19-én, állami tanítónőképzésünk első tízéves örömünnepén jelent meg. Ime, *folyóiratunk maga is megfutotta az első deczenniumot:* azt az első füzetet azóta száznál több más követte s *az első tíz évfolyam tizenhat kötete ma már egy kis pedagógiai könyvtárt pótol.* A füzetünkhöz mellékelt tízévi tartalom-mutató legyen rá tanunk, hogy nem üres hivalkodás s a szülői szeretethez hasonló szerkesztői elfogultság mondatja ezt velünk.

De a «*Nemzeti Nőnevelés*» emez örömnapján az én örömöm közé a fájdalom érzése vegyül. Körülményeim azt az áldozatot követelik tőlem, hogy feloldjam azokat a drága kötelékeket, a melyekkel a sok évi szerkesztői munka, gond, aggódás és reménykedés ezerszeresen lelkemhez fűzték folyóiratunkat. Fájdalmasan esik a megválás, ha a multra gondolok; de nem csüggeszt, ha a jövőbe tekintek. Töretlen pályán indultunk meg ezelőtt tíz évvel; de ma már egyengetve az út, az olvasók köre tágul, a munkatársak lelkes csoportja növekszik, s a *Nemzeti Nőnevelés* biztosan haladhat kitüzött czélja felé, ha mindazok, a kik eddig istápolták munkájukkal, érdeklődésökkel és szeretetökkel, ezentúl is gondjaikba fogadják.

Midőn kedves kötelességemnek tartom, hogy hálás köszönetet mondjak mindazoknak, a kik folyóiratunkat a lefolyt tíz év alatt annyi áldozatkészséggel és ügybuzgósággal támogatták, köszönetemhez azt a kérést is csatolom, hogy eddigi támogatásukat ne vonják meg ezentúl sem s azt a bizalmat, a melylyel engem megtiszteltek, ruházzák át utódomra.

Sebestyén Gyula.

NŐNEVELÉSÜNK AZ UTÓBBI HÚSZ ÉV ALATT ÉS ZIRZEN JANKA.

A népnevelés nagy reformátora br. Eötvös József vetette meg Magyarországon — a népoktatási törvény megalkotásával és az első állami tanítónőképzőintézet felállításával — a nőnevelésnek is alapját. — Vajjon, ha ő prófétai szellemével a jövőbe látott, ilyennek látta-e, ilyennek kívánta-e azon ügy fejlődését, melyért életében lángolt, a milyennek azt ma az erre vonatkozó adatok feltüntetik?! — Ki tudná!

De megelégedéssel tekinthet le a magasból az azóta lefolyt húsz év vivmányaira ő is, a mint öröm és megelégedés tölti el mindazok lelkét, kik a szép emelkedésnek és fejlődésnek tanúi vagy munkásai voltak, mert e húsz év története számos jelentékeny alkotásban, sok érdekes és fontos mozzanatban gazdag, melyek közül csak a legfőbbeket legyen szabad ez értekezésben felsorolnom.

Az 1868-iki népoktatási törvény a 6 évre terjedő mindennapi és 3 évre terjedő ismétlőiskolai oktatást a leánygyermekekre nézve is kötelezővé tette; nagyobb községekben pedig a 6 osztályt végzett leánynövendékek számára kétosztályú felső népiskola vagy négyosztályú polgári iskola felállítását rendelte; — kimondotta továbbá, hogy az állam az ország különböző vidékein tanítónőképző-intézeteket fog nyitni. Lássuk, mennyiben valósultak meg a törvény lánglelkű alkotójának nemes intenciói az elmúlt húsz év alatt. A népoktatás fejlődéséről igen érdekes képet nyújt az 1887/8-ik évről szóló miniszteri jelentés, egybevetvén az 1887-iki állapotokat az 1869-iki, vagyis a népoktatási törvény megalkotását követő év adataival. E szerint: 1869-ben volt az országban 1,151,509 tan-

ZIRZEN JANKA.

köteles leány s ezek közül iskolába járt 515,322, tehát a tankötelesseknek csupán 45%-a; 1887-ben tanköteles volt 1,160,832, s iskolába járt 899,859 azaz 77%; a javulás tehát 18 év alatt 32%.

A törvény másik intézkedése a felső nép- és polgári iskolákról szól; tekintsük meg az itt elért eredményeket is. 1870-ben volt az országban 80 felső nép- és polgári iskola együttévve, három évvel később már 140, s ilyen iskolába járt ekkor 3861 leány; 1887-ben a 74 felső népiskola közül 53-ba jártak leányok, még pedig 2011 leány, a 150 polgári iskola közül 77-ben tanultak leányok és pedig összesen 8067 leány. A felső nép- és polgári iskolai oktatásban részesülő leányok száma tehát 14 év alatt 6217-tel növekedett. Számos község tartoznék még a törvény értelmében ily iskolát állítani, de úgy látszik, népünk még nem érzi eléggé ez iskolák szükségét, mert még a meglévőket sem használja fel kellően a lakosság, úgy hogy a felső népiskolák egy-egy osztályába átlag csak 14, a polg. iskolákéba 27 tanuló járt.

A harmadik intézmény, melyet br. Eötvös József a nőnevelés érdekében létesített, a tanítónő-képzés volt. Az 1868-iki 38. tvcz. egyenlő joggal ruházta fel a férfi- és a nő-tanítót a népoktatás terén, szükség volt tehát tanítónőkre, illetőleg először is tanítónő-képző intézetekre. Az első áll. tanítónő-képezdét 1869. deczember 15-én nyitották meg Budán, miután már előbb, november 19-én br. Eötvös József Zirzen Jankát nevezte ki az intézet igazgatójául, ki azt még ma is vezeti. Ez intézet kebelében keletkezett 1872/3. tanévben a felső nép- és polgári iskolai tanítónő-képezde, mely egyetlen ily fokú állami intézet az országban. 1875/6. évben a felső nép- és polg. iskolai tanítónő-képezde elvált az elemitől, s Pestre tétetett át; 1880/1 tanévben pedig az elemi képezdék tanfolyama 4, évre a polgári 3 évre terjesztetett ki. — 1887-ben volt az országban 18 tanítónő-képezde, u. m. 7 állami, 10 róm. kath. felekezeti és 1 az országos nő-képző egyleté; — ezen intézetekben tanult összesen 1163 tanítónőjelölt, s az ez évben tanítói képesítést nyert 1093 egyén közül 285 volt a nő. Oly nagy szám, hogy a közoktatási miniszter szükségesnek látta e téren korlátozó intézkedéseket tenni. E szerint a tanítónő-képzés

intézménye egyelőre elérte volna extenziv fejlődésének határát, s immár csak benső fejlesztésére marad tér.

Ugyancsak a budapesti VI. kerületi tanítónő-képző intézet kebelében szerveztetett 1877-ben egy külön ipartanítónői tanfolyam, mely 1880-ig állott fenn, s szép sikerrel oldotta meg feladatát, ekkor azonban az elemi képezdei tanfolyam megszüntével beszüntettetett.

Nagy jelentőségű mozzanat a tanítónő-képzés terén a nevelőnő-képző intézet felállítása, — illetőleg ilyen tanfolyamnak szintén a budapesti VI. kerületi áll. polgári iskolai tanítónőket-képző intézetben történt létesítése, melynek czélja, hogy a nevelőnői pályán is alkalmazható, idegen nyelvekben, zenében, rajzban és kézimunkákban nagyobb jártassággal bíró tanítónőket képezzen s így a sok külföldi nevelőnő az előkelőbb családoknál nélkülözhetővé váljék s illetőleg ezek leányainak nevelése nemzetiesebbé tétessék.

E korszaknak legjelentékenyebb alkotása a nőnevelés terén a felsőbb leányiskola, mely gyors kifejlődése és felvirágzása folytán nemzeti műveltségünk terjesztésének máris egyik legfontosabb tényezővé lett. Létrejöttét Trefort Ágostonnak, — az új eszmék és törekvések megvalósításában fáradhatatlan miniszternek, — és ez iskola magasztos szellemű szervezőjének: Molnár Aladárnak köszöni, — ki 1873. február 25-én a közoktatási költségvetés tárgyalása alkalmával nőnevelési intézeteink továbbfejlesztését ajánlotta a képviselőháznak. «Azt hiszem, s merem állítani, — így szólt — hogy a nőnek ép úgy joga van neveltését illetőleg az állam gondoskodását igénybe venni, mint a férfinak. Ha a ferfiak nevelésére gondot, pénzt, munkát fordít az állam, ép oly joggal kívánhatják a nemzet női tagjai, hogy kiképeztetésükről gondoskodva legyen. Nem új elvi dolog ez, mert hisz a népoktatás körében fiúk és leányok számára egyaránt szolgálnak az iskolák. De a népiskola körén felül nincs nőink számára tanintézet. Nincs gondoskodva az olyan leányok kiképzéséről, kiknek családja nem képes külön nevelőnőt tartani a háznál, de másfelől magasabb műveltségre van szükségök annál, mint a milyet a népiskolában elsajátíthatnak.» Miután az eszme az országgyülésben élénk helyesléssel fogadtatott, a mi-

niszter megbizta Molnár Aladárt, hogy a külföldi felsőbb leányiskolákat tanulmányozza, majd pedig később, hogy a felállítandó új iskolát szervezze és vezesse. A Budapesten felállított első hazai felsőbb leányiskolában 1875. október 20-án kezdték meg a tanítást. Ez anyaintézet csakhamar virágzásnak indult, évről évre izmosodott, növekedett, s mintául szolgált az ország több nagyobb városában felállított hasonló intézeteknek, melyeknek szervezésében, végleges, egységes tanrendszerének megállapításában, valamint az egész intézmény teljes kifejlesztésében Berecz Antal szerzett kiváló érdemeket, ki is immár emez első, minta felsőbb leányiskolának tíz év óta fáradhatatlan igazgatója s az ország összes felsőbb leányiskoláinak miniszteri biztosa. De lássuk, hogy a számok miként tanúskodnak ez intézmény virágzásáról: az 1886/7-iki tanévben már 13 felsőbb leányiskolánk állott u. m. 9 állami, 1 államilag segélyzett községi, 1 társulati (egyleti), 1 magán és 1 felekezeti; oktatást nyert bennök ezen tanévben: 1365 leány.

A felsőbb leányiskolák mellett internátust szervezett az állam s így ezek valóságos állami nőnevelő intézetekké lettek, melyekre máris büszkeséggel tekintünk, s melyektől méltán sokat vár, nemzeti kulturánk terén, az egész ország. Társadalmi téren a nő-képzés ügye nálunk is korábban kezdett éledezni, már jóval az állami intézkedések előtt. E század első felében már, s épen nők részéről, számos nagyfontosságú kezdeményezést jegyezhetünk fel. Takács Éva úttörőként hirdette a komoly nőnevelés szükségességét; Brunswick Teréz grófnő a kisdedóvás meghonosítása körül fáradott; Bezerédj Amália a gyermekirodalom terén tett kisérleteket; Teleky Blanca grófnő európai színvonalon álló nőnevelő intézetet alapított; ebben a törekvésében méltó társa volt Takács Éva leánya, a magyar nevelőnőknek ma is élő érdemes Nesztora: Karacs Teréz.

Szabadságharczunk, s az arra következő szomorú évek azonban csakhamar teljesen elfojtották ezeket a mozgalmakat. Az 50-es évekből nemzeti nőnevelésünk ügyében alig jegyezhetünk fel más fontosabb adatot, mint Haas Mihály sikeres törekvéseit az apáczaiskolák szervezése körül.

Az újabbkori társadalmi mozgalmak kezdeményezője e téren:

Veres Pálné Beniczky Hermin, ki az e korban divatos nevelő intézeteknél magasabb jellegű intézetek felállítását sürgeti, s alapítója lesz az «Országos Nőképző Egyesületnek», melynek jelenleg is élén áll. Vele csaknem egy időben lépett fel Damjanich János özvegye, megalapítván a «Magyar Gazdasszonyok Egyesületét», mely a nők gyakorlati kiképzését tűzte ki célul, tényleg azonban ma már összes működése egy árvaház fentartása. — A nők működése szélesebb térre kezd terjeszkedni. Szegfi Mórné, a Wohl nővérek s mások lapokat indítottak meg; Fábry János Rimaszombatban megalkotta az első női önképzőkört. Budapesten a parlament gyorsirói közé egy nő is jelentkezett; Tordán női olvasókör alakult. Legjelentékenyebb volt mindezek között az «Országos Nőiparegylet» megalakítása Kühnel Ignáczné által. Ez egyesület a nők munka-képesítését minden irányban fejleszteni óhajtván, egyideig női munkabazárt s ipar tanítónő-képezdét is tartott fenn György Aladárné Ember Karolina lelkes vezetése alatt; de később mindinkább szűkebb körre szorítkozott, s ma fővárosi leányoknak ad magasabbrendű kézimunka oktatást.

Mindezek a törekvések eredeti céljukat, nagyobb feladatukat kénytelenségből szemelől tévesztve, egyes iskolák fentartására szorítkoznak, mely iskolák — maga a Nőképzőegylet intézete is — fokozatosan alkalmazkodtak az állami intézetek által megvalósított nőnevelési eszményképekhez. Attól az időtől fogva, hogy az állam a felsőbb leányiskolákat is életbe léptette, a társadalmi tényezők megszűntek irányadó és mozgató erők lenni a nemzeti nőnevelés fejlesztésében.

Egyes kisérletek történtek ugyan még azóta is, minők De Gerando Antonina agitácziója a női középiskolák létesítése iránt; nehány leány által letett érettségi vizsga; Hugonay Vilma grófnő úttörő kisérlete az orvosi pályán s az itt ott fölmerült, de meg nem valósult háztartási iskola eszméje. Egyetlen nagyobb szabású kisérlet történt a mult évben a női kereskedelmi tanfolyam létesítése által, mely ma még teljesen kezdetét éli.

A nők működése hazánkban a jótékonyság terén vivott ki nagyobb eredményeket. Különösen két munkakört hódítottak meg

teljesen: az árvák és elhagyott kisdedek ápolását; s a kisdedóvás terét. Az árvaházak legnagyobb részét magyar hölgyek alapították és tartják fenn. A kisdedóvás terén meg különösen nagy sikert vívtak ki a nők, főkép mióta a Tisza Kálmánné sz. Degenfeld Ilona grófnő elnöklete alatt álló «Országos kisdedóvó egyesület» megalakult, úgy annyira, hogy ma már a kisdedóvodák vezetése csaknem kizárólag nők kezében van, holott a 60-as évek végéig e téren is csupán férfiak működtek. De a társadalomnak mindezen, különben elismerésre méltó törekvései, nem állanak szoros összefüggésben a nőnevelés ügyével, s így jogunk van elmondani, hogy Eötvös korszakot alkotó munkája óta Magyarországon a nőnevelés terén az állam vitte a vezérszerepet. Hiszen még a társadalmilag legjobban érzett bajt is, a vagyonos osztály leányainak nemzetellenes neveltetését, külföldi bonneok, nevelőnők, zongora és nyelvmesternők által, a társadalom csak gyenge irodalmi fegyverekkel igyekezett leküzdeni, s az államnak kellett orvoslásról gondoskodnia a nevelőnőképző intézet felállítása által.

A nők ma már a nőnevelés minden feladataiban a nemzeti nőnevelést vezető kormánynak buzgó és alkalmas munkatársai. Hisz közel 5000 képzett magyar nő működik, mint kisdedóvó, tanítónő, magyar nevelőnő! Ezek működését akarom még tisztelt hallgatóim előtt röviden vázolni, még pedig először úgy, mint a nőnevelés terén általában elért eredmények egyik jelentékeny tényezőjét, másodszor úgy, mint a társadalmi élet, egyesületi, jótékonysági törekvések egy bár nem közvetlen, mégis hatásos előmozdítóját.

Miután br. Eötvös József a népoktatási törvényt megalkotta, csakhamar elterjedt a nemzetben azon óhajtás, hogy jó iskolák mentül nagyobb számban állíttassanak. De ezen törekvésnek egyelőre hatalmas akadály állott útjában: a tanult, értelmes tanítók hiánya. Ez a szükség, meg ama, sajtóban és társadalomban akkor élénken nyilvánuló mozgalom, mely a törvényhozás figyelmét a nők érdekeire irányozta, ezek hozták létre a tanítónői intézményt. Tudjuk, hogy Eötvös előtt nők csupán a zárdákban és nehány magánintézetben tanítottak, s ez utóbbiakban is csupán idegen nyelvek, zene, rajz vagy kézimunkák tanítása volt reájok bízva; a tudo-

mányos tárgyak férfitanítók kezében voltak. Mikor a törvény megalkottatott az ország 17,792 tanítója közt csak 686 tanítónő volt s ezeknek legnagyobb részét is apáczák és azon «nőtanítók» teszik, kik a községi adminisztrácziával elfoglalt «jegyző-kántor-tanító» apát az iskolai oktatásban helyettesítették. 1870-ben már 254 oklevelés tanítónő tanít a népiskolákban; 1886-ban 2960, kik túlnyomólag áll. iskolákban vannak alkalmazva; 1887-ben pedig már 3016 a tanítónők száma. A tanítónők, nemcsak hogy a mint a képezdékből kikerültek azonnal kaptak alkalmazást — mint Buzogány Áron, akkori közokt. min. oszt. tanácsos egy helyütt mondja, hanem nagyon kapósak is voltak, úgy hogy sok helyt, a hol kivántak tanítónőt, nem volt kit ajánlani. «Jöttek — mondja a fent idézett illetékes egyén — a hálás nyilatkozatok hivatalos okmányokban és magánlevelekben a jó tanítónők alkalmazásáért s az általok felmutatott sikerekért. Tehát az a remény, melyet a tanítónők iránt tápláltunk, beteljesedett, ők megtették kötelességöket, őket tisztelet illeti.» Szép elismerés ez, főkép, ha hivatalos helyről hangzik szét! De kétségtelen is az, hogy kivált a népoktatási törvény megalkotását követő néhány évben a népnevelés terén észlelt rohamos fejlődés összefüggésben áll a tanítónők nagyobb számban való alkalmazásával. Számos példáját tudnám felhozni azon áldásos befolyásnak, melyet egy-egy lelkes, ügybuzgó tanítónő, nemcsak az általa vezetett iskolai nemzedékre, de sőt egész községek műveltségi viszonyaira gyakorolt. Különösen kiemelésre méltóknak tartom azon érdemeket, melyeket a tanítónők a magyarosítás munkájában szereztek. Hogy e nemzeti missióra a közokt. kormány is különösebben hivatottaknak tartja a tanítónőket, kitetszik abból, hogy azon megyékben, hol a magyarság érdekei veszélyeztetve vannak, nagyobb számmal alkalmaz az állam tanítónőket. S valahányszor magyarosításban kitünt tanítók jutalmazásáról hoz hírt a sajtó, mindannyiszor egy-egy tanítónő nevével is találkozunk ez érdemesek között. E téren különben még nagyobb elismerés illeti a kisdedóvónőket.

A tanítónőknek a népiskolai oktatás terén kiváló hivatottságát talán senki kétségbe nem vonta, és sikereiket országszerte mindenki elismeri. De hogy a felsőbb oktatás terén is oly kedvező siker-

rel alkalmazhatók-e, — még megfelelő fokú képzettség mellett is — ez a kérdés többszörös megvitatás tárgyát képezte a mérvadó körökben, valamint más tanügy iránt érdeklődők közt is.

Trefort Ágoston közokt. miniszter, a tanítónők ügyének lelkes pártfogója, az által fejezi ki beléjök helyezett megingathatatlan bizodalmát, hogy számukra újabb tanfolyamot létesít, s így alkalmat nyújt a tanítónőknek, a felsőbb leányiskola magasabb osztályainak megfelelő tudományos képzettség megszerzésére. E czélból szervezi a «továbbképző tanfolyamot» az Andrássy úti tanítónőképezdében, a polg. isk. már képesített tanítónők számára, s addig is sürgeti, hogy a tanítónők lehetőleg a felsőbb leányiskolák magasabb osztályaiban is tanítsanak. Ennek köszönhető, hogy ma már a felsőbb leányiskoláknál a tanítónők száma meghaladja a férfi tanítókét. A 13 felsőbb leányiskolában ugyanis az 1887/8. tanévben alkalmazva volt 74 tanítónő és 69 tanár.

Mindinkább tért foglal az az óhajtás, hogy a leányok oktatása kizárólag nőkre bizassék, s ez elvnek szabadabb gondolkozású tanférfiaink körében is már számos híve van.

A polgári leányiskoláknál vidéki városokban sok tanítónő van alkalmazva, s ebben a főváros hátra maradt más városaink mögött, mindeddig bizonyos tartózkodást tanúsítván a tanítónőkkel szemben; — de legújabban már itt is kedvező fejlődést vesz a tanítónők ügye.

Polgári iskolában tanított 1887/8-ban 256 tanítónő; felső népiskolában 142, — tehát az eleminél magasabb fokú tanítás terén összesen 472 tanítónő működött hazánkban.

De el fog jönni az idő, a mikor a társadalom teljesen meg tudja majd becsülni azt a kincset, melyet a nők, kivált nagyobb erkölcsi erejök által a tanítás terén forgalomba hoznak s majd akkor, — a közbizalom fokozata ambicziával — százszoros sikerrel fogják ők megoldani a nőnevelés minden térein reájok váró nagy feladatot!

A lefolyt húsz év olyan szép haladást mutat e téren is, hogy — ha messze, igen messze vagyunk is még amaz országok mögött, hol a tudományok minden csarnoka, s a tudományos pályák leg-

többje nyitva áll a nők előtt — megelégedéssel tekinthetünk vissza, és buzgó reménységgel a jövőbe.

— — — — — — — — — — — — — —

A tanítónők mint testület, mint egész, a társadalmi téren alig tettek még valamit.

Az első egyesület, melyet tanítónők Magyarországon alapítottak a Mária Dorothea egyesület, s ennek tanítónői szakosztálya az első tér, hol a magyar tanítónők önálló, együttes működést fejtenek ki önképzésök és a hazai nőnevelés érdekében. De bár e téren, nevelésökből és társadalmi viszonyainkból eléggé kimagyarázható tartózkodás és bátortalanság jellemzi is a tanítónőket, azt el kell ismerni, hogy azért a jótékony egyesületekben, kiállítások rendezésében s más társadalmi, kulturális és magyarosítási mozgalmakban mindig élénk és tevékeny részt vettek.

Így pl. az 1881-iki nőiparkiállítás rendezése körül, továbbá az országos kiállítás tanügyi meg háziipari osztályának rendezésében, s a nemrég bezárult kisdednevelési kiállítás rendezésében főkép a VI. kerületi-tanítóképző intézet tanítónői legtöbbet fáradtak. — Ujabban a «Gyermekbarát» egyesület körében szintén buzgólkodnak, a tanítónők az éhező iskolás gyermekek étkezésének felügyelése által. Nagy-Szebenben, Kolozsvártt, Aradon felolvasások által járultak a nemzeti vagy művelődési törekvésekhez; ez utóbbi helyen tanítónői szakosztályt is alakítottak.

Irodalmi téren is többen működnek a tanítónők közül, s a mai magyar irónők legnagyobb része a tanítónők soraiból került ki, u. m. Karacs Teréz, Kolosi Elvira, Lővey Klára, Kalocsa Róza, De Gerando Antonina, Sebestyénné Stetina Ilona, Szarvasné Harrer Paula, Gondáné Nagy Irma, Henthaller Elma, Fáylné Henthaller Mariska, Szabóné Nogál Janka, Melháné Szaak Lujza, Sikor Margit, Tucsek Anna, kik önálló műveket, tankönyveket írtak; ezeken kívül vannak még számosan, kik szaklapokban egyes tanügyi vagy más hirlapi czikkeket tettek közzé.

Láttuk immár a tanítónőt a tanítás terén, a jótékonyság, társadalmi élet feladataiban s az irodalmi téren. Kérem kövessenek még becses figyelmökkel egy más térre, hol szemlélni fogjuk őt,

mint a család fenntartóját; nemcsak mint szülői gyámolítóját és segítőjét, de mint özvegy édes anyja, beteg, elaggott édes atyja egyetlen támaszát, elárvult testvéreinek ápolóját, kenyérkeresőjét, mindenét. Tudok olyat, ki hat kisebb testvérével árvaságra, szegénységre jutva, azokat gondozta, ruházta, táplálta, nevelte s taníttotta, míg megélhetésöket maguk nem tudták biztosítani, tudok olyat, ki reggel iskolába ment, miután övéit ellátta, s ha 10 órakor megtért, magával hozva a piaczról a szerény ebédhez szükségeseket, főzéshez, takarításhoz látott, majd ismét iskolába sietett és este tanította kis testvéreit, foltozta, kimosta ruháikat és fáradságról nem panaszkodott; de e nemes példaadás, e hű igyekezet meg is termette dús gyümölcseit. Tudok mást, ki anyját, férjét egyszerre ápolta gyöngéd odaadással a végső kórágyon, s e mellett az élet gondjait erős vállakkal viselte, terhes kötelességeit a nyilvános pályán el nem hanyagolta, s e súlyos gondok s mély bánat között csodás nagy lelkierőt tanúsított. Százakra megy e névtelen hősök száma, kik az ügyszeretet tüzétől s övéik iránti önfeláldozó szeretetöktől egyenlően lelkesítve, bátran és híven folytatják a nehéz küzdelmet a létért és e mellett megállják helyöket tanítói kötelességök szolgálatában is úgy, mint az férfinak is becsületére válnék. Kár, hogy a statisztika ilyen adatok gyűjtésére ki nem terjeszkedik, mert bizonyára ezek az adatok szolgáltatnák a tanítónők valódi műveltségének, magas erkölcsi niveaujának legigazabb mértékét!

Ha már elkisértük a tanítónőt családi életébe, — itt még csábít egy vonzó kép, a milyet az életből nem egyet ismerek, s nem tudok ellentállni, hogy tisztelt hallgatóim előtt még ezt a képet is föl ne tárjam. Látom a tanítónőt, mint művelt, okos anyát gyermekei körében, kiket nem csupán az anyai szív csalhatatlan ösztönével, de a képzett értelem bölcs előrelátásával, az edzett akarat szigorúságával öntudatosan oltalmaz és tervszerűen vezet a fejlődés útján előre. Valóban — ha van valami igaz ama jeles anyáktól neveltetett nagy emberek gyakran idézett példájában, — úgy a társadalom egykor sokat várhat majd azoktól a tagjaitól, a kik ilyen anyák ölén nevelkedtek!

Végül engedjék, hogy odairányozzam figyelmöket, hova a fent-

rajzolt sok nemes törekvésnek szálai önként vezetnek bennünket: a nőnevelésnek legbuzgóbb, legfáradhatatlanabb, legkimagaslóbb munkására, Zirzen Jankára, kinek ma 50 éves tanítói és 20 éves igazgatói jubileumát ünnepeljük. Hozzá vezethetők vissza mind e buzgó törekvések szálai, mert nincs ma a nőnevelésnek egy tere sem, melyen ne az ő szelleme munkálna, hatna, győzne tanítványai által, kik az ő példáján buzdultak a nemes munkára; de nem volt húsz év óta a nőnevelésügy fejlődésének egy mozzanata sem, nem történt egy lépés sem előre a nélkül, hogy ő abban közvetlenül is, vagy tényleg mint munkás, vagy legalább tanácsával, buzdításával részt ne vett volna. Látjuk őt, mint a Magyar gazdasszonyok egylete tanügyi bizottságának elnökét ez egylet intézetének érdekében fáradozni; ott látjuk a nőiparegylet keletkezésénél, a mint a nők működésének ez újabb terén biztat, lelkesít, bátorít; ott van a felsőbb leányiskolák szervezésére összehívott tanácskozásokban; ott a jótékony egyletek munkájánál; fárad az 1881-iki országos nőiparkiállítás, majd 1885-ben az országos kiállítás tanügyi osztályának rendezésében és zsürijében; kezdeményezi a tanítónők első egyletét, a Mária Dorothea egyesületet; magára veszi a tanítónők menedékháza berendezésének, fölszerelésének gondjait. És mégis egész lelkével, minden erejével azon intézet felvirágoztatásának szenteli magát, melynek élére őt br. Eötvös József 1869 november 19-én kinevezte, s melyet immár húsz év óta példátlan szeretettel és önfeláldozással vezet. Br. Eötvös József a nagyemberek sajátos, szinte csodás ösztönével ismerte fel a neki Bohusné Szögyényi Antónia által ajánlott jeles nevelőnőben, Zirzen Jankában azon hivatott egyént, ki az ő magasztos terveit felfogni, s azokat az ő szellemében megvalósítani képes leend. És odaállította őt úttörőül egy akkor keletkező, nagyfontosságú, nagy kihatású ügy élére, a szerény nevelőnőt, a ki ugyan már akkor 30 éven át nagy hivatottsággal működött a tanítás terén, de mint magán nevelőnő csak a családban, vagy jászberényi magánintézetének aránylag szűk keretében. Ugyan ily mértékben méltányolta őt Trefort Ágoston, ki bizonyára nem találhatott volna Zirzennél fogékonyabb, alkalmasabb közeget számos új eszméjének keresztülvitelére. Kétségtelen, hogy a Zirzen Janka egyénisé-

gébe helyezett bizalomból kifolyólag bővítette, nagyította, új meg új tanfolyamokkal gyarapította Trefort az Andrássy-úti intézetet, azt a sokféle iskolából összetett hatalmas egészet, melynek alig van párja a világon, s melyet így közvetve Zirzen Jankának köszönhet az ország. Mert ki is merne ilyet tervezni, — ha még oly merész alkotó és szervező is, mint Trefort volt, — ha nincs Zirzen, kinek óriási munkaerejére, lelkes ügyszeretetére, pihenést nem ismerő buzgalmára építheti alkotását? A feladat, melyet Zirzen Janka az állami polg. isk. tanítónőképző intézet, felsőbb leányiskolai internátus és nevelőnőképző intézet igazgatása által teljesít, oly nagy, hogy annak megoldására csak olyan kiváló egyéniség lehet alkalmas, a milyen Zirzen Janka. És mily szeretettel tudja ő e nehéz feladatot megoldani!

Keressem-e e csodás tetterőnek, ez 50 évi munkában el nem lankadó buzgalomnak, e megszámlálhatatlan sikereknek forrását nemes lelkének mélyében? Keresni nem kell, könnyű megtalálnom! Ott ragyog jóságos arczán, ott fénylik minden tettében. Az áldott emberszeretet, a lelkes ügyszeretet, *ez* az ő erejének forrása, *ez* minden tettének rugója. «És a szeretetben nincsen rettegés», mondja az apostol, «mert a szeretet maga az élet, az erő».

Hogy miként szokta ő szeretni tanítványait, arról jótetteinek száz meg száz példája tudna hű képet adni. Mindeniket, mint igazi édes anya, egészen magáénak tekinti, tervez, aggódik, fárad, hogy sorsukat, boldogulásukat biztosítva lássa. Erről ismerik őt a legszélesebb körben. Egy anyától ily jellemző, szép nyilatkozatot hallottam, midőn harmadik leánygyermeke születése után, azok jövőjére nézve aggodalmait fejezte ki: «De hiszen van Zirzen Janka!» A csalhatatlan anyai szív itt is megérezte, hová forduljon bizalmával, mikor gyermeke jövőjén tünődött; s mint fényes sugár derítette fel aggódó lelke borúját az a tudat, hogy «van Zirzen Janka», ki majd, ha kell, az ő leánya ügyét is oly igazán szivére fogja venni, mint annyi százakét.

Mert ő mindeniknek egész szivét adja oda! Egyszer névnapja alkalmával tanítványai arczképeikkel kedveskedtek neki, és ő egyenként mutogatván képeiket, mindenikről oly melegen, kedvesen

nyilatkozott, mintha mindegyik egyetlen kedvencze lett volna, kinek jólététől függ az ő boldogsága. És én hódoló elragadtatással csodáltam e nagy szivet, mely a szeretetben kifogyhatatlan!

Ez a nagy szeretet a legszebb halhatatlanságot biztosítja Zirzen Janka számára, mert áldásos sugarait ki fogja árasztani a késő nemzedékekre is, e haza széles határai közt működő s immár 1000-nél többre menő tanitványai által, kik mind az ő példájából merítik lelkesedésöket.

Adja Isten, hogy még sokáig lehessen ő a magyar tanítónőknek vezércsillaga! Az Isten éltesse, az Isten áldja meg!

(Budapest.) Safáry Irma.

A PÁRIZSI LEÁNYISKOLÁK A VILÁGKIÁLLÍTÁSON.*

A párisi tanügyi kiállításról csak az mondhat érdemleges ítéletet kinek, elég ideje és alkalma volt az alapos «tanulmányozásra», de minthogy nekem a futólagos vizsgálat útján szerzett benyomásokkal kelle megelégednem, hivatkozva arra az ismert igazságra: «Ki sokat markol, keveset fog», a kiállítás egy kisebb csoportjának, a párisi leányiskoláknak leírását tűztem ki célomul. Ez okból a közoktatásügyi miniszteriumnak a szabad művészetek gyönyörű csarnokában rendezett kiállítását mellőzve, Páris város pavillonjába vezetem szíves hallgatóimat.

A franczia fővárosi pavillon belső felosztása és berendezése tekintetében a mi házi-iparcsarnokunkra emlékeztet, mely az 1885-iki országos kiállítás alkalmával oly általános tetszésben részesült. A két szemközti kaput hosszú, szabad folyosó köti össze, jobbra-balra a kiállítás különböző részleteit befogadó fülkékkel (csekély terjedelmüknél fogva ugyanis alig mondhatnók termeknek). Mindjárt a bejáratnál egy impozáns hosszú sor könyvszekrény tünik szemünkbe a párisi nyilvános népkönyvtárak képviseletében, melyek kulturális feladatok betöltésére teljesen alkalmasan vannak berendezve.

A párisi pavillon egy másik kis osztálya, a kiállított dolgok parányi arányaival tünik fel s a liliputiak birodalmát juttatja eszünkbe. Az óvódák és a leggyakrabban elemi iskolákhoz kapcsolt kis osztályok — *Ecoles enfantines* — kiállítását értem, melyeknek népszerűsége mellett azon tény bizonyít, hogy azokat évenkint mint-

* Részlet a «M. Dorothea egyesület» tanítónői szakosztályában f. é. október havában felolvasott tanulmányból.

egy 800,000 kis franczia látogatja. A kiállítók közül első sorban a «Kisdedóvó-Egyesület» érdemel dicséretet mintaszerűen berendezett iskolahelyiségeért, s azon javításért, hogy egymás mögött elhelyezett fokozatos magasságú űlőhelyek és padok helyett padlója lejtős; van itt egy gipszminta-gyűjtemény, fekete-fehér koczkázatú asztalok, és nehány a munkák- és minták egymásutánját feltüntető album. Mint kiállító szerepel még mindkétféle, t. i. tanító- és tanítónő képzőintézet (az Ecole normale de la Seine), melyek növendékei inkább az ízlés fejlesztésére szolgáló, mint a rendszeres összeállítás tekintetében kielégítő kézimunkákat mutatnak be. Van itt mindenféle szurkálás, fonás, forgács- és vászondarabkákon, színes fonállal való kivarrás és nem egy olyan kézimunka, mely a kicsinyek ügyességét csaknem túlhaladni látszik, és pedagogiai szempontból, itt alkalmazva, kifogásolható.

A gyermekkertek — Ecoles enfantines — a mieinktől abban különböznek, hogy ott az olvasás, írás és rajz elemei is taníttatnak, sűrűn felváltva tornával és játékkal, bár munka és játék között itt nehéz a válaszfalat megvonni, mert Montaigne szerint a gyermekjátékokat nem szabad mint ilyeneket megítélnünk, hanem azok a gyermek legfontosabb, legkomolyabb ténykedéseinek tekintendők. Érdekes útmutatással szolgál e tekintetben Mme Marie König és Albert Durand «Joux et travaux» (Játék és munka) czímű könyve, melynek első részében útmutatásokat, a másodikban a valódi franczia találékonyság által sugallt játékok egész sorát találjuk, leginkább papirmunkával összekötött foglalkozásokat stb.

Sétánkat a párisi pavillonban folytatva, a *népiskolák* kiállításához érünk, melyben az *elemi leányiskolák* két csoportja van: «Ecoles primaires» és «Ecoles primaires supérieures pour les filles». Ez iskolák nagy száma, a meleg érdeklődés, melylyel Franczia-ország legnagyobb tehetségei a közoktatás ezen ágát felkarolják, azok az óriási összegek, melyeket e czélra állam, községek és egyesületek áldoznak, nemcsak azt bizonyítják, hogy a harmadik köztársaság társadalmi és állami intézményeinek tartós voltát a műveltség általánosításával kívánja elérni, hanem azt is, hogy az 1882. a tankötelezettséget meghatározó törvényeinek végrehajtását.

lelkiismeretes, szakképzett tanerőkre bízta. Ennek bizonyítására a közoktatásügyi miniszterium a következő statisztikai adatokat közli, az összehasonlítás megkönnyítése végett az 1872-ki adatokat is megadván:

a) Elemi isk. tanítóképző	1872-ben volt	79
« « «	1889 « «	90
Tanítónőképző	1872 « «	9
« «	1889 « «	86

Ezekkez számítandó három ipartanító képzőintézet és három felső képzőintézet tanítónők számára.

b) Elemi és felső népiskolák száma	1872-ben volt	59,392
« « « « «	1889-ben «	70,193
c) A tanítók és tanítónők száma ezekben	1872-ben «	79,239
« « « « « «	1889-ben «	105,600
d) a tanulók száma, fiuk és leányok együttesen	1872-ben «	3.835,991
« « « « « «	1889-ben «	4.492,894
e) Az iskolák föntartása került	1872-ben	56 millióba
« « « «	1889-ben	143 «

Az elemi iskolákra térve, mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a kiállítók tömeges jelentkezése miatt valamennyinek hely sem jutott.

Mégis csaknem minden département részint a tanulók füzetei, kézimunkái és rajzai, részint a tanító munkája által van képviselve, mások butorokat, iskolai könyvtárt állítottak ki vagy az iskolai szertárak ritkább és becsesebb példányait. Maga a szajnai département egy meghatározott napon valamennyi iskolájában a megfelelő osztályokban egy és ugyanazon dolgozatot készíttette, és ezek a dolgozatok vastag foliansokba kötve, a növendékek átlagos ügyességére és az egyes iskolák által elért eredményekre engednek következtetni, valamint az összehasonlításra is alkalmat nyújtanak. Ilyféle tapasztalatok gyűjtésére különben mindenkor módot nyújt egy 1887-ben kelt miniszteri rendelet, mely a tanítónak kötelességévé teszi, hogy minden tanulónak az iskolába léptekor egy külön füzetet adjon, melyet az az egész éven át használ. E füzetbe a tanuló minden hó elején a különféle tantárgyakból egy-egy feladatot ír, és pedig, hogy idegen segítség teljesen kikerülhető legyen,

az iskolában, a mely e füzeteket a tanuló kiléptekor is megőrzi. Ez intézkedés czélja részint a tananyag feldolgozásának egymásutánját, részint a tanuló haladását feltüntetni. A párisi elemi iskolák számos ily havi füzetet (cahier mensuel) mutattak be. A nyelvtani gyakorlatoknak szánt füzetekben ritkábbak a nálunk szokásos sablonszerű diktált mondatok, szótagok elválasztása, főnevek aláhúzása stb., stb. e helyett ott a Carré által ajánlott módszer, a helyesírásnak a fogalmazás kapcsán való tanítása, mind nagyobb tért hódít. Láttam feladatokat, melyek czíme felett, egy odaerősített kép díszlik. A tanuló leírja a rajta látható tájképet, az egyes alakokat, csoportosításukat, öltözetüket stb., hol egyszerűbben, hol bővebben, a szerint, amint azok figyelmét megragadják, vagy amint az íráshoz ért.

A kézimunkák közül itt mintagyűjtemények vannak kiállítva, a kötéstől kezdve a ruhavarrásig. A tananyag ugyanis a kézimunkát tekintve az *elemi* iskolákra nézve csaknem ugyanannyit vet ki, mint nálunk a *polgári* iskolákra, ami főként a ruhavarrás nehézségei szempontjából, alig helyeselhető. Hogy egyébként a kézimunkának igen nagy fontosságot tulajdonítanak, az kitünik abból, hogy az az elemi fiiskolákban is rendes tantárgy, melynek körébe tartozik a fonás, hajtogatás, szövés, jegeczminták készítése keménypapirból, kosárfonás, a legegyszerűbb gipszminták készítése, egyszerűbb minták drótból és fából, milyen a madárkalitka, lombfürészmunkák, és mindenféle a famunkákhoz szükséges eszközökkel való megismerkedés.

Különben az elemi iskolák tanterve a mienkével csaknem egészen megegyező. *Nem egészen*, mert a *hittan* helyett ott az *erkölcstan* szerepel. A teljes népiskola, az előkészítő osztályt (ecole enfantine) nem számítva, három tanfolyamra oszlik: alsó-, közép- és felsőre, mindegyik 2—2 évet vesz igénybe, s így a hétéves korában belépő növendék 13 éves korában hagyja el az elemi iskolát.

Az elemi iskolák után a *felsőbb leányiskolák* kiállításához vezetem t. olvasóimat, mely iskolák alsóbb osztályai az elemi iskolák betetőzői, [nálunk «felső és polg. leányiskolák»], felsőbb osztályai pedig a képezdei tanfolyamoknak felelnek meg. Velök rokon

intézetek a *leánykollegiumok* és *liczeumok*, melyektől leginkább a tanmód tekintetében különböznek, minek oka az, hogy más társadalmi rétegekből gyűjtik növendékeiket. Bár a tananyag ugyanis csaknem egyenlő a kétféle iskolában, a felső népiskola annak főleg azon részére fekteti a fősúlyt, melynek a növendék a praktikus életben okvetlenül és a leggyakrabban hasznát veszi. E végczélt sohasem szabad szem előtt téveszteníe, az idő gyorsan halad, és neki, amennyire az a legközvetlenebb tanmód alkalmazása által lehetséges, módot kell nyújtania, hogy a növendék az iskolából kikerülve, szerzett ügyessége és tanulmányai alapján az életben boldogulhasson.

A kollegiumok és liczeumok ezzel ellentétben inkább luxusiskolák, ha ugyan megengedhető e kifejezés, melyeket a serdülő leányok inkább kellemes, de egyszersmind hasznos időtöltés kedvéért látogatnak. Míg tehát itt a tanítás keretéből és menetéből a kényelmes és beható részletezés nincs kizárva, ez intézetek mégis csak úgy oldják meg feladatukat, ha a növendéket arra képesítik, hogy az élet nehéz pillanatai és esélyei között helyét megállja, sőt szükség esetén ismereteit értékesíthesse. De az nem *czélja* ez iskoláknak, melyeknek *rendeltetése* mindenekelőtt az: a fiatal lányt összhangzatos képzés által azon társadalmi állásra előkészíteni, melyet betölteni hivatva van.

Ezeket előrebocsátva, ismét a kiállításra terelem t. olvasóim figyelmét. Ha már feltünő a különbség, midőn a párisi *elemi* iskolákat összehasonlítjuk a vidékiekkel, annál jelentékenyebb az, midőn a *felsőbb* leányiskolák kiállításait vetjük egybe. Különösen kimagaslik a párisiak közül a Germain Zsófiáról elnevezett iskola nemcsak szervezeténél, hanem berendezésénél fogva is. Valóban impozánsnak mondható e kiállítás. Az ügyes rajzolók munkái azt mutatják, hogy a kizárólagosan csak a kézügyesség fejlesztésére szolgáló másolás régi módszere ez iskolákban, de a többi hasonló rangúakban is lejárta magát és hogy a természet után való rajzolást mint végczélt, már kezdőknél is megközelíteni iparkodnak. Vannak itt irón- és kretarajzok és mint eredeti ujdonság, egy album, mely a kalligrafia, rajz és festésben való ügyesség feltüntetésére igen

alkalmas. A széles lapokon három hasábon párhuzamosan angol, német és franczia nyelven Germain Zsófiának, az iskola alapítójának, története van megírva, illetőleg fordítva Stupuy ilyczímű munkája után. A szöveg a legkülönfélébb betükkel van írva, közben szebbnél-szebb inicziálékat találunk, a szegélyeket díszítő és a hasábokat elválasztó virágfüzéreket, koszorúkat, arabeszkeket stb. stb., tollrajz, aquarellfestés, és másféle művészi kivitellel.

Ugyanez iskola kiállításában nagy keménykötésű könyvek vonják magukra figyelmünket, ily czímmel «1883-i Szünidő», «1884-i Szünidő» stb. stb. Páris város ugyanis ez iskola növendékei közül jutalmúl és a tapasztalatok gyarapítása végett évenkint 10—10-et utaztat az igazgatónő, három tanítónő és egy szolga kiséretében. Ez utakat a növendékek napló alakjában leírják, és e dolgozataik az iskola őrizetében maradnak. A legutolsó 1889-ki naplóban egy déli Franciaországban tett út van leírva. A bevezetést csaknem tisztán alanyi benyomások foglalják el, az öröm és türelmetlenség leírása, a gyülekezés és indulás részletei, és végül a látottaknak hű leírása. Némi sajnálkozással gondoltam tanítványaimra, akik közül a lakóhely földrajzi tárgyalásánál nem egy bevallja, hogy még a lánczhidon sem ment át.

A rajzok és kézimunkákon kívül, melyek közül a legszükségesebbek és leghasznosabbak taníttatnak, mint a fehérneműi- és ruhavarrás, kalap- és csipkefélék készítése, számos dolgozat eredeti alakjában van bemutatva, hibák és javításokkal együtt.

A felsőbb leányiskolák kiállításával versenyez a párisi női *ipariskoláké*, melyek száma jelenleg öt, de a tanítás ingyenes lévén, évenkint a jelentkezők közül igen sokat vissza kell utasítani, miért is a 20 arrondissement közül valószínűleg mindegyik megkapja a maga ipariskoláját. Az öt iskola nem külön-külön, hanem együttes kiállítással van képviselve, mely a fővárosi pavillon tekintélyes részét foglalja el. Tantervök hasonlít a mi ipariskoláink tantervéhez, van elméleti és gyakorlati tanfolyam, bár utóbbira nagyobb súlyt látszanak fektetni és ebben is a legszükségesebb és leggyakorlatibb munkaágakra: a fehérneműi- és ruhavarrásra. Ez utóbbi tanításánál mint segédeszközt Mme. Schefer, ez intézetek

felügyelőjének tankönyvét használják, melynek egyszerű magyarázatai a szabási minták rajzolását igen megkönnyítik. E rajzok módszeres egymásutánban ki is vannak állítva, de hogy az azok alapján készült ruhák mily állásúak, azt, minthogy csak kis mintázatokban, babaruhák alakjában láthatók, nem lehetett megítélnem. A felsőbb osztályok által kiállított ruhácskák valóságos korés kostume-tanulmányról tesznek bizonyságot, s a bábúk Watteau, Louis XIV., Louis XV., rokoko stb. toilettekben szerepelnek.

Ruhaszabásmintákon kívül fehérneműrajzát is láttam, és hasonló apró mintázatokban a kivitelt. A kalapdiszítés minden fokozatában be van mutatva: így a drótbevarrás, a karimának síma és ránczolt szövetekkel való bevonása, bélelés, szalagoknak különféle redőzése csokrok varrása stb. stb. De mindezeknél nagyobbszerű egy salon-berendezés, melynek bútorain a fán, mint alapon kívül, minden csupa kézimunka vagy legalább is azzal gazdagon diszített. Legtöbb a lapos hímzés, selyemre, bársonyra és halvány antiqua színű plüsre átvíve.

Az egyik ipariskolában már a *főzés* is fel van véve a tananyag keretébe, ily iskolai konyha teljes felszerelésével is be van mutatva a kiállításon, benne többek között vasaló-deszka, vasalóval együtt.

A főzés, mint tantárgy, egészen új dolog lévén, annak módszertáni feldolgozása egyelőre még csak a *kisérletek* terén mozog. Itt úgy áll a dolog, hogy a növendékek délben hosszabb szünetet tartanak, mert reggeli 9 órától délután 5-ig vannak az iskolában, mely szünet Párisban a második reggeli ideje. Felváltva 10—10 növendék az iskolai takaréktűzhelynél készítheti reggelijét, rendesen egy-egy húsfélét, melyet a tanítónővel együtt vásárolnak, ki ezáltal a húsfélék minősége és az árak ismertetésére talál alkalmat.

Az ipariskolákhoz a párisi iskolák közül még a képzőművészeti pavillonban képviselt: «*École nationale des arts décoratifs*» számítható és a szintén iparművészeti czélok elérésére szolgáló *Bernard Palissy*-féle iskola. Előbbi a növendékek saját rajzai után készített csipkéit, gipsz, porczellán és terracotte dolgokat állított ki, utóbbi pedig a növendékek rajzainak különböző alapon: selyemre,

bársonyra, bőrre való átvitelét, fantaisie virágok rajzait, és azok kivitelét, majolika és porczellánfestményeket stb. stb.

Általában a felsorolt párisi ipariskolák kiállításában, valamint a számos vidékiében annyi ízlés mutatkozik, a tervezetekben annyi könnyedség és stilszerűség, a színválasztás- és összeállításban annyi ügyesség, hogy bátran állíthatjuk, hogy ez iskolák az ipar terén missiót teljesítenek. Ők készítik elő az ifjuságot az akadémiákon folytatandó szaktanulmányokra, a vidéki iskolákból kikerült növendékek pedig az ipar terén fejtenek ki hasznos tevékenységet.

Miután a városi közkönyvtárak, a Kisdedóvó-Egyesület, elemi és felsőbb leányiskolák, valamint a női ipariskolák kiállításán végig siettünk volna, a *képzőintézetek* kiállításához jutunk. Szakemberek egészben és részleteiben összehasonlítva ez iskolák jelenlegi színvonalát a tíz év előttivel, rendkívüli haladást konstatálnak, mely leginkább Jules Ferry-nek, ez intézetek lelkes barátjának, és Buittonnak, az elemi iskolák főigazgatójának tulajdonítandó. Azóta, mint a fentebb felsorolt statisztikai adatok mutatják, a képzőintézetek száma nemcsak tetemesen szaporodott, hanem a meglevők is átváltoztak, sőt részben egészen új irányt nyertek. Ilyen újításnak tekinthető a képzőintézeti tantervnek az iparoktatással való kibővítése s a kiállított munkák, tekintetbe véve ez intézmény új voltát, a legtúlzóbb igényeket is kielégítik. A tanítóképző intézetből bútorok, növény- és ásványtani gyűjtemények, rajzok, mintázatok és mindenféle majdan a tanítás terén értékesíthető kézimunkák, a tanítónőképző intézetekből pedig mintagyűjtemények kerültek ki a kötéstől kezdve a ruhavarrásig, mert itt is nagy ruhák helyett babaruhákat küldtek a kiállításra, a bábúkkal egyszersmind a Franciaország különböző részein divatozó népviseletet, valamint különböző korok divatját tüntetvén fel. Nem tudom, az ily kisebbítések feltétlenül helyeselhetők-e a tanítás sikerének megítélhetése szempontjából. Ilyeneknél ugyanis végtelenül nehéz a helyes arányt minden részben megtartani, s ha a bábukon a varrásoknak megfelelő vonalak kissé merevek nem tudhatják, vajjon a bábú testalkatában, a rajz arányainak hibás voltában vagy a vonalak szegletességében rejlik-e a baj.

A kézimunkákon kívül elzárt szekrényekben a képzőintézetekben használt tankönyvek és évkönyvek láthatók.

A falakon ez intézetek tan- ét- és hálóterem berendezését mutató fényképek függnek, az asztalokon dolgozatokat tartalmazó füzetek vannak, úgy a mint azok a tanár irónja alól kikerültek. Úgy találtam, hogy az irálygyakorlatok igen elvont természetűek, leggyakrabban a lélektan körébe tartozók, s így nem csoda, ha 16—18 éves növendékek részint nagyon is a tanár magyarázatához ragaszkodnak, részint túlságosan áradozók.

A szajnai tanítóképző intézet kiállításában asztalhoz szegezett hét egyforma kötésű könyv ragadta meg figyelmemet, táblájukon e felirattal: «Association des anciens éléves de l'école normal de la Seine». Van Párisban t. i. a Mária-Dorothea egyesület tanítónői szakosztályához hasonló czélú intézmény, mely a képzőintézetből kikerült tanítónőknek szó- és irásbeli eszmecserére alkalmat nyújt. Ez egyesület 1882-ben alakult, az alapszabályok homlokzatán, Gréardnak, a jeles pedagogusnak ezen szavai olvashatók: Que votre association soit surtout une association de travail et d'honneur». És hogy emez óhaja teljesült, az kitünik az évkönyvekből, melyek a «Nőnevelés» egy-egy évfolyamának felelnek meg és azéhoz hasonló dolgozatokat, könyvismertetéseket stb. tartalmaz. Azt hiszem, hogy több ehhez hasonló czélú egyesület van, melyek hivatása a képzőintézetek és volt növendékeik között az érintkezést föntartani. A képzőművészetek kiállításában nemcsak a növendékek, hanem a tanárok is részt vesznek. Így a versaillesi képzőintézet igazgatónője munkájában a történelem tanításánál használt következő módszerét ismerteti: 1. A fali táblába a tanóra kezdetén az előadandó esemény főbb mozzanatait röviden felírja. 2. E pontokra alapítja a bő magyarázatot és azokra újra vissza-visszatér. A tárgy kimerítetvén, az előadó növendékeinek rövid kivonatot diktál, melyet azok leczke után az emlékezetükben maradt részletekkel összefüggő egészszé kibővítenek.

Egy másik érdekes dolog a velay-i gyakorló iskola igazgatójának könyve, mely a csipkét és annak történetét tárgyalja, és melyben a magyarázó szöveget minták, rajzok és metszetek egészítik ki.

A képzőintézetek kiállítása általában igen sikerültnek mondható és azon következtetésre jogosít, hogy ez intézetekből kikerült tanítónők és tanítók meg fognak felelni a hivatásukkal járó nehéz feladatnak.

Bármily jelentékeny azonban a Páris város által fenntartott iskolák száma, a nők kereskedelmi szakképzése tekintetében, amennyire az a kiállítás után megítélhető, alig küzdötte le a kezdeményezés nehézségeit. Van ugyan több rendbeli kereskedelmi kurzus és iskola Párisban, de ezek részben egészen privatjellegűek (A. Aussel iskolája), részben az állam és főváros által segélyezett magánvállalatok pl. az Ecole de commerce et de comptabilité (Rue Rivoli 53), vagy egyesületek által alapítottak, így a kereskedelmi kamra a nemzeti kereskedelmi és iparszövetkezetek által létesített kurzusok lányok számára. Többnyire női igazgatók és tanárok működnek ez intézetekben, melyek kiállításában könyvek, füzetek, számtani munkálatok kereskedelmi ügyiratok láthatók.

Míg ez iskolák, élükön a keletkezése tekintetében első (1857-ben) alakult lyoni női kereskedelmi iskola, a közoktatásügyi miniszterium kiállításában foglalnak helyet, addig a párisi fővárosi hatóság a maga pavillonjában csakis nehány esti kurzusról ad számot, melyet leányiskolái némelyikében nők számára rendez. Azonkívül az I-ső arrondissementban is tart fenn mindkét nembeli ifjúság számára tandíjmentes kereskedelmi iskolát.

*

A párisi pavillonban még csak torna- és rajzeszközök gyűjteménye, egy-két árvaház és humanus intézet kiállítása érdekelheti a tanítót, ki bizonyára azzal a megnyugvással távozik, hogy a nagy szellemek és a hazaszeretettől hevített szivek honában, az óriási alkotások és világraszóló vívmányok között a közoktatásügy azon méltánylásban részesül, melyet megérdemel. Ez különösen a fővárosról mondható, melynek iskolái a fejlődésnek sokkal magasabb színvonalán állanak, mint a vidékiek.

Reánk nézve különösen érdekes az, hogy a kisdedóvódáktól kezdve, nép- és felső leányiskolákban, elemi és felsőbb tanítónőkép-

zőkben *nők* alkalmaztatnak, mint tanítók, igazgatók és felügyelők, bár rátermettségük még a legközelebb multban is kérdés tárgya volt. Az elemi isk. tanítás ügyében Párisban a mult augusztus hóban tartott nemzetközi kongressus, melynek 1295 tagja részint a tanítók és tanítónők, részint tanfelügyelők és egyesületek köréből és a legkülönfélébb nemzetek küldötteiből sorakozott, többek között ugyanis e kérdést vette fel vitatkozás tárgyául: «Mily szerep jusson a nőknek az oktatás terén? Mint tanítók, igazgatók vagy felügyelők alkalmazandók-e?» Voltak, kik e kérdés tárgyalását ellenezték, minthogy tényleg már is megoldást nyert, mások azonban azzal argumentáltak, hogy midőn a nőknek oly nagy szerep jutott az oktatás terén, a beléjök helyzett bizalom «előleg» volt, mely szellemi képességeikre és anyagi disposicziójukra vonatkozó kielégítő tapasztalatoktól, kivívott tekintélyöktől és erkölcsi befolyásuktól várt igazolást. A kongressus a legnagyobb érdeklődéssel foglalkozott e kérdéssel s a felmerült, gyakran homlokegyenest ellentétes felszólalások kiegyeztetvén, a következő határozatokra jutott. 1. Nők alkalmazhatók az előkészítő osztályokban, melyek a helyi viszonyok igényei szerint óvódákhoz vagy pedig elemi iskolákhoz kapcsolandók 2. Vegyes osztályokban és az elemi fiiskolák alsó osztályaiban. 3. Alkalmazhatók felsőbb leányiskolában is, de kívánatos, hogy ez utóbbiakban, valamint a képzőintézetekben néhány tárgy férfitanárokra bizassék. 4. A nők a leányiskolák fölött gyakorlandó felügyeletben is haszonnal működhetnek.

A leányiskolák tanügyi kiállítása egészben igen kellemes benyomást tesz a szemlélőre, s a látottak azon következtetésre juttatják, hogy Franciaországban a nőnem mívelésének szükséges volta általánosan elismert dolog, és hogy a leányiskolákra is oly szívesen áldoznak az arra hivatott hatóságok, mint a fiú iskolákra.

(Budapest) Ekker Auguszta.

EGY XVI. SZÁZADBELI TUDÓS A NŐI NEVELÉSRŐL.

(Kivonat *Vives János Lajos** «De institutione feminæ Christianæ» és «De officio mariti» cz. műveiből.)

Két-három évszázzal ezelőtt, a mikor *Vives* élt, a nőnevelés és a női művelődés épenséggel nem tartozott a világmozgató kérdések közé, s előtte se törték valami sokan e problemán fejüket. Hisz még a férfiak közül is csak egy igen jelentéktelen résznek jutott ki a magasabb műveltségből, annak, a mely hivatva volt az állam vagy az egyház szolgálatában jelentékenyebb szerepet játszani. *Vives* volt az első, ki «*De institutione feminae Christianae*» (A keresztény nő neveléséről) cz. művében kisérletet tett mindannak az összefoglalására, a mit egy azon korbeli emelkedettebb szellemű férfi női eszményének a kimüvelésére szükségesnek vagy kívánatosnak tartott.

Vives különösen ethikai szempontból fogott hozzá feladata megoldásához. Mindjárt előszavában említi Aristotelesnek azt a mondását, hogy rosszúl áll annak az államnak az ügye, a mely leányainak erkölcsi neveléséről nem gondoskodik, s utal Pythagoras és tanítványainak azon tanára, mely szerint az erényre vezető út, ha az első nehézségek le vannak győzve, széles és szép. Ámde úgy az imént említett nagy tanítók, valamint Platon is, csak utaltak a leá-

* *Vives Juan Luis*, spanyol humanista, szül. Valenciában 1492 márcz. 6-án. Hazájában és Párisban bölcseletet tanult, s utóbb VIII. Henrik angol király, leánya, Mária herczegnő mellé nevelőül fogadta. De mikor a királynak Katalin nejétől való elválását helytelenítette, Angolországot ismét el kellett hagynia, s Flandriába költözött. Meghalt Brüggeben 1540 május 6-án. Művei két kötetben jelentek meg, s jobbára bölcseleti, nevelési és politikai tartalmúak. Pedagogiai műveit «*Johann Ludwig Vives Ausgewählte Schriften*» czím alatt Dr. Jakob Wichgram és Dr. R. Heine fordították le németre. *B.*

nyok erkölcsi nevelésének szükségességére, s mint az egyházatyák is, egész átalánosságban mozogtak e téren, — ellenben ő, *Vives*, behatóan szándékozik az idevágó összes kérdésekkel foglalkozni, s egyben kijelenti, hogy a nőnevelés főczéljául az *erkölcsösséget* vallja, melyet, ha a nő elért, ezzel a tökéletességnek a legfelsőbb fokát érte el.

Vives három könyvre osztja említett művét. Az első könyv a leány kötelmeiről szól, kis korától fogva egészen férjhezmeneteléig; a második a feleség és anya kötelességeit tárgyalja; míg a harmadik egész röviden az özvegyi állapotról értekezik.

Az újszülött leánykától, ha csak lehet, ne vonassék meg az az anyatej, mert ez képezi csiráját már a legzsengébb kortól fogva az anya iránti legbensőbb szeretetnek, nem is szólva annak egészségügyi előnyeiről. De ha nélkülöznie kell az anyatejet, akkor dajkához folyamodjunk, s ennek kiválasztásánál a legnagyobb gondossággal járjunk el.

A gyermekek játékai fölött gondosan őrködjünk, s azokban fiúk sohase vegyenek részt, mert a kis leánykákban idő előtt oly hajlamok ébresztethetnének, a melyek azután az egész életükre kihatnak. Semmiféle illetlen mozdulatnak vagy szónak a leánygyermek ne legyen tanúja, s ha maga követ el valami illetlenséget, legott a büntetés is következzék, mert semmi sem árthat annyira, mint a rosszúl alkalmazott elnézés. A játékszerekre is több gondot kell fordítani. A baba mindenesetre elvetendő, mert ez egy neme a bálványimádásnak s előmozdítója mindenféle cziczomának. E helyett inkább azokat az ólomból és ónból készült konyl aeszközöket kell a leánykákkal megkedveltetni, mint a melyek a házias érzéket táplálják, s a melyek által a gyermek játszva tanulja meg azoknak a sokféle tárgyaknak a nevét és használatát, melyek későbbi életében oly fontos szerepet játszanak.

A serdülő leányka első foglalkozásai mentül egyszerűbbek legyenek; a tudományok alapismereteivel sajátítsa el egyidejüleg a gyapjú- és lenfonás mesterségét is, a mely már a régi időkben még a királyasszonyoknak és herczegnőknek is kiváló díszét képezte. Ha vajjon mikor kezdjen a leányka ezen foglalkozással, a negyedik, ötödik

vagy hetedik évben-e? — azt *Vives* a szülők belátására bízza. A konyhába is korán kezdjen a leányka el-ellátogatni, hogy a jóízű étkeknek olcsó elkészítését megtanulja; mert alig van valami, a mi házi boldogságot és az egészséget hathatósabban előmozdítaná, s *Vives* úgy vélekedik, hogy a férfiak csak azért hódolnak annyira a korcsmai életnek, mivelhogy a nők nem tudnak főzni.

A tulajdonképeni tudományok művelésének *Vives* csak annyiban tulajdonít hasznot és értéket, a mennyiben az erkölcsi célokra törekszik; — a műveltség szerinte mitsem ér, ha az embert meg nem javítja, különösen pedig a nőnél nem, ha azt rendeltetéséhez, az erkölcsösséghez nem hozza közelebb. Úgy találja, s ezt a történelemből vett számos példával is bebizonyítani igyekezik, hogy az igazán művelt nők egyszersmind erényesek is voltak. Az olyan kedély, mely a tudományok felé fordul, tiszta és menten marad a gonosz gondolatoktól és szenvedélyektől, — különösen pedig oly hiú és üres kedvtelésektől óvja meg a nőt, mint a minő a cziczomázás, melyben *Vives* a nőnemnek egyik legnagyobb veszélyét látja.

A leány oly könyvekből tanuljon olvasni, melyek erkölcsi szabályokat tartalmaznak, s ugyan csak ilyeneket tartalmazó mintákról tanuljon írni is, — mert a szabályok így emlékezetébe véső dnek.

A férfi azért tanul, hogy az államban, községben vagy egyházban, tehát nyilvánosan működhessék, de a nőre nézve a nyilvános szereplés erkölcsi tönkrejutást jelent. A nő csak magának tanuljon s háza szűk körének, különösen pedig gyermekeinek, mert ez az ő működési köre, a melyből ha kilép, erkölcstelen, mert női hivatásával meg nem egyező cselekedetet követ el. Az apostolnak ama tanát, hogy «Mulier taceat in ecclesia» (A nő hallgasson az egyházban) *Vives* annyira magáévá teszi, hogy a nőt még a tanítástól is eltiltja. «A nő tanítása, úgymond, azért is elvetendő, mert ezáltal, a mit lassanként elsajátított, ismét el is veszti, — és mivel a nő gyenge teremtés, gyenge ítélőképességgel; mivel továbbá könnyen meg lehet csalni, tanítói hivatalt ne vállaljon. Hamis meggyőződéseit tanítványaira is ráerőszakolná s így tévtanokat terjesztene».

A henyélés minden gonosznak a kezdete. A nő mindig fogla-

latoskodjék konyhában és pinczében. Ha dolga nincs, olvasson. A sikamlós olvasmányt elítéli, Boccaccio, Poggio, Sappho, Tibullus, Ovidius stb. műveit szerinte el kellene égetni. Különösen Ovidiusnak legelkeseredettebb ellensége, kit joggal száműztek Rómából. Ellenben ajánlja Platon, Cicero, Seneca, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus stb. olvasását.

Korholja azt a rossz szokást, hogy a nők férjeik társaságában koczkát s kártyát játszanak. Elítéli az ékszerek viselését, a cziczomát és a kendőzést. S itt oly részletekbe bocsátkozik, melyekből megelégedéssel értesülünk, hogy a toilette demonja *Vives* korában sokkal hatalmasabban uralkodott, mint napjainkban.

A fiatal leány visszavonultan éljen ugyan s lehetőleg ritkán mutatkozzék a nyilvánosság előtt, de azért még sem tanácsos őt gyakran magára hagyni. Mert már Publius Syrus, a színíró is azt mondja, hogy: «Mulier, quæ sola cogitat, male cogitat». (A nő, ki magában gondolkozik, rosszat gondol.) Legjobb a magányosság veszedelmei ellen folytonos imával védekezni.

A férfi szerez, — a szerzeményt megőrizni az asszony dolga. A nő összes erényei szűzies erkölcsösségéből fakadnak, belőle fakad a szemérmetesség és józansag is. Takarékosság és háziasság a nőnek férjéhez való viszonyánál fogva is megköveteltetik tőle. A féltékenységgel talán leginkább meg kell az asszonyoknak küzdeniök, de ezen küzdelemnek is győzelmesnek kell lennie. Itt Vives a különböző Mária-legendákra utalva, a nőtől a legnagyobb önmegtartóztatást követeli; szerinte legjobb, ha a leány egyátalán nem jár férfiak társaságába, de ha ez elkerülhetetlen, úgy annak a legnagyobb elővigyázattal kell történnie, nehogy belőle szerelmeskedések származzanak. A szerelmet az őrültség egyik nemének tartja, melyet orvos által kell gyógyíttatni. Így nem csoda, ha a házasságot egyszerűen azon szükséggel indokolja, hogy az emberi nemet fenn kell tartani. A házas viszonyban a kölcsönös vonzalom mellékes dolog. Nem kell, de sőt nem is szabad a leánynak a házasság előtt férjét szeretnie, mert ez házasságtörés, legjobb, ha esküvő előtt nem is látta. A szülők dolga, hogy leányuknak megfelelő férjet kiszemeljenek, kit aztán a leánynak el kell fogadnia. Mégis, nehogy

a házasság boldogtalan legyen, azt tanácsolja a szülőknek, hogy mindenekelőtt leányuk javát tartsák szem előtt, s túl ne becsüljék a férfi vagyonának, állásának értékét, mert a boldogtalan házasság a legnagyobb bajoknak egyike. A férfi s leendő férj legyen jó és művelt ember, a ki képes minden kötelességének, mint férj és apa megfelelni. Nagy súlyt kell különösen a leendő férj egészségére fektetni, mert az egész emberi nem ellen való vétség, ha oly utódok származnak a házassági frigyből, melyeket súlyos betegségek kínoznak.

A «*De officio mariti*» cz. művében Vives a házastársak közötti viszonyt fejtegeti, azon igényekről is szólva, melyeket a férj nejének műveltsége iránt támaszthat.

Az állam első gondja, úgymond, az legyen, hogy polgárait tisztességes s komolyan gondolkozó férfiakká nevelje. Mert ha a társadalomnak csak jól nevelt tagjai vannak, csak kevés törvényre van szükség s könnyű szerrel tarthatni fenn a rendet és a közbiztonságot. A gondos nevelés mindenekelőtt szükséges; mert az emberi természet hajlandó a rossz benyomásoknak engedni, mik özönével rohanják meg. E hajlandóságból, mely közös tulajdona mind a két nemnek, származnak azután a hamis képzetek és előítéletek ezrei, melyek csakis az igazságra s ennek megbecsülésére törekvő helyes nevelésnek engednek. A nevelésnek a tudományok tanulmányozásának útját kell követnie. Sokszor hallani azt a kérdést, vajjon hát czélszerű-e, hogy a nő is a tudományokkal foglalkozzék. Erre nézve a nézetek igen különbözők. Hogy helyes és határozott választ adhassunk, mindenekelőtt tisztába kell jönnünk, hogy mit értünk tudomány alatt. Vannak disciplinák (tantárgyak), melyek a nyelvet és a nyelvérzéket ápolják s kiművelik; mások a természet megismerésére vezetnek, ismét másoknak az a rendeltetésük, hogy az emberi kedélynek az egyensúlyt és a nyugalmat megszerezzék; de végül vannak olyanok is, melyek csak a szórakozásnak s mindenféle tisztátalan hajlamok kielégítésének szolgálnak. Ez utóbbiakat kerülni kell, mert csak rosszra vezetnek.

A természet megismerésére vezető disciplinákat a nőnek sem szabad elhanyagolnia, mert azok a gyakorlati életben is hasznára

vannak. De a dolgoknak velejébe való bölcseleti behatolás egyedül a férfi dolga. — A mi azonban azon disciplinákat illeti, melyek a tudományokat az ethikával és erkölcscsel kölcsönös viszonyba hozzák, hát ezeknek tanulmányozásával a nőnek szorgalmasan kell foglalkoznia. A természettől senki se nem jó, se nem rossz, de a rossz iránti hajlam erősebb az emberben, mint a jó iránti, és a rossz iránti hajlamnak a sok rossz példa között sokkalta több alkalma van fejlődhetni, mint amannak. Hisz a hová pillantunk, mindenütt bűnt és gonoszságot látunk. És ezért majdnem kizáróan a nevelést kell felelősségre vonni; a tanítók, kiknek a gyermekek zsenge korukban átadatnak, jobbára az alsórendű népből származott férfiak, telve e népnek minden előítéletével és tisztátalan szenvedélyeivel, mint a minők pl. a gazdagság csodálása és irigylése, a külső hatalom imádása, veszekedés és bosszúvágy. Vajjon honnan szerezzen hát a gyermek jó érzületeket?! Ehhez járul, hogy szülők és rokonok rendesen tévutakra vezetik a gyermeket; az erénynek csak nevét ismerik, s ezt is csak üresen kongó hangnak tartják. A gyermeket nem vezetik komolyan és szigorúan a jóra és igazra, hanem oly elvekkel és dolgokkal ismertetik meg, a melyek érzékeinek hízelegnek. Még az oly apák is, a kik önmaguk iránt szigorúak, még azok is gyakran beleesnek a legnagyobb hibába, a melybe szülők eshetnek: gyermekeiket elkényeztetik. Így hát nem is azon szabad csodálkozni, hogy oly kevés jó ember van, hanem inkább azon, hogy egyátalán még jó emberek is akadnak. A rossz szokássá vált, a jótól undorodnak az emberek. Az ilyen állapotok szinte vigasztalhatlanok.

De azért mégis van ellenük egy szer, és ez a *nevelés*. Adjatok az ifjuságnak példaképeket, plántáljátok a kisdedek sziveibe az erény iránti szeretetet; mutassátok meg nekik, hogy az élet, az igazi élet folytonos harcz a rossz hajlamok ellen, s szoktassátok jókor arra, hogy a jelen állapotokban csakis a régebbi jónak nyomorult elfajzásait lássák.

Azonban az emberiségnek valódi és tartós regenerációjához elkerülhetetlenül szükséges, hogy a nő sokkal szélesebb alapon részesíttessék a szellemi művelésben, és hogy ebből, mint az eddig történt, ki ne rekesztessék. A nő nem rosszabb, mint a férfi, nevet-

séges előitélettel bír, a ki ennek ellenkezőjét állítja. A nőt eddigelé kizárták a műveltség világából, s így, ha csakugyan rosszabb volna a férfiúnál, ez oly vétke az államnak és a társadalomnak, melyet nem lehet elég hamar jóvá tenni. «Még sohasem láttam művelt nőt», úgymond Vives, «a ki rossz lett volna; ám de végtelen sokat láttam, a kik csak azért romlottak s nyomorodtak el, mert sohasem élvezték a tudományok s az ezek által eredményezett helyes gondolkozás áldásait!» Egyedül a műveltség hiánya oka annak, hogy a legtöbb nő cziczomakedvelő, nevetséges külsőségekre törekvő, a szerencsében duhajkodó, a szerencsétlenségben kétségbeeső s egyátalán megférhetetlen és kiállhatatlan. Nem tanult semmit, s a mivel bír, nem egyéb, mint a műveletlen anyától örökölt előitéletek. «Míveltség, nevelés és tanítás nélkül az ember — bestia».

A férfiak kötelessége, hogy a nőket tanítsák; már Sokrates és még inkább Pál apostol követelték, hogy a férfiak a csendes házi körben a nők tanitói is legyenek. A helyett, hogy nejeiknek, lányaiknak a divat és cziczoma követelte hiábavalóságokat beszerezzék, helyesebben tennék a családapák, ha őket hasznos ismeretek birtokába juttatnák, mert hisz ezzel a saját érdeküket is előmozdítanák.

És mit tanuljon a nő? Tanulja meg, minő viszonyban áll a világhoz és embertársához; hogy minő sajátságos küldetése van, s hogyan kell ennek megfelelnie. Vezettessék be a keresztyén vallás tanaiba, s ezek által neveltessék jámborságra; tartassék tőle távol minden babona és tévhit. Hogy Istent első sorban kell szeretni, utána pedig a felebarátot és csak legvégül önmagát, ezt épen a nő szivének illik tudni. Tisztában kell lennie azon viszonynyal, a mely közte és férje között fennáll.

A tudományokban is a férj legyen nejének tanítója. Ha a nő még nem tud olvasni, tanulja meg; de mihelyest ebben némi jártasságra tett szert, távolíttassék el köréből minden kétértelmű és kétes értékű könyv. Az olvasmány egyedül csak erkölcsi czélokat szolgáljon, főleg pedig oly könyveket adjunk a nő kezébe, a melyek a veszekedési kedvet, a nőnek ezt a rossz szokását megszüntetni hivatvák. A főzésről s a legközönségesebb gyógyszerek alkalmazásáról is szerezzen a nő némi elméleti ismereteket és útmutatásokat.

Az anyanyelven kívül Vives csak a latinnak megtanulását ajánlja a nőnek. Szónoki képesség nem dísze a nőnek; ha beszél, beszéljen egyszerűen, keresetlenül és keveset.

Összefoglalva Vives nézeteit, melyek neki a nőnevelés történetében minden egyoldalusága mellett előkelő helyet biztosítanak, a következő alapelveket találjuk azokban kifejezve:

1. A nőnek a világrendben saját külön, a férfiéval teljesen egyértékű hivatása van, s ez a tiszta erkölcsnek ápolásában áll. Ezen hivatásának azonban nem felelhetett meg, mert megvontuk tőle a műveltség áldásait.

2. A társadalom kötelessége a nőt hivatásának és természetének megfelelő műveltségre segíteni. Ezen műveltség milyensége a női nem hivatásából folyik.

3. Hogy ezt a műveltséget lehetővé tegyük, szükségünk van egy új nevelési rendszerre. Első sorban a vallás az, a miből a nőnek alapos ismereteket kell szereznie. Ehhez sorakozik mind az, mit az ó-kori irodalom jó erkölcsi szempontból is kifogástalan művekben felmutatni képes. Kiváló kötelessége a nőnek a nyelvet teljes tisztaságában megtartani.

4. A tulajdonképeni, rendszeres tudományok elvileg a férfiú részére vannak fentartva, mivel a nő szellemét túlságosan megterhelnék és azt károsan érintenék.

Sajátságos, hogy Vivest, daczára annak, hogy a későbbi nevelési rendszerek eszméit félreismerhetlenül felhasználták, csak nagy ritkán találjuk idézve. Egészen Pestalozziig alig találkozunk pedagógiai elvvel, mit Vives fel nem fedezett, nem tárgyalt, vagy legalább nem érintett volna. Csak Pestalozzival lép föl az az új, termékenyítő gondolat, melyet Vives nem ismert, noha alapját már Luther vetette meg: a nép tömegeinek nevelése.

A mi engem illet, én azon tanát tartom legfontosabbnak és legkihatóbbnak, melyet «De disciplinis» cz. művében fejezett ki, hogy t. i. «*a jövendő nemzedékek jó és balsorsáért mi vagyunk a felelősek*». Mert a ki e tant igaznak elismeri s elfogadja, az egyszersmind, ha lelkiismeretes ember, a helyes nevelést is sürgetni fogja.

(Karánsebes.) Bánfi János.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Befejező közlemény.)*

14. A kecskeméti államilag segélyzett polgári és elemi leányiskola XIV. értesítője az 1888—89-ik iskolai évről. Kiadta a felügyelő bizottság. Szerkesztette Pásthy Károly, igazgató. — A tanítás ez évben már az új leányiskolai tanterv értelmében akadálytalanul folyt. A növendékek egészségi állapota általában teljesen jó volt. Ennek előidézéséhez az ig. jelentés szerint hozzájárult a czélszerűen beosztott órarend, a rendszeres testgyakorlás, az iskolahelyiségek tágas és egészséges volta s a tanítás közeiben a 10 percznyi szabad és kedélyes játszás a tágas iskolaudvarban. Szerencsés iskola, mely mind e dolgokkal dicsekedhetik. A tanítótestület határozata alapján a növendékek az év végén jutalomban részesültek; de az eddigi szokásoktól eltérőleg, a jutalom nem annyira a kiválóbb tehetségüeknek ítéltetett oda, inkább a kiváló magaviseletet, szorgalmat, kitartást, mindennemű munkák készítésében a csinosságra és izlésességre való törekvést jutalmazták. Az iskolai takarékpénztár intézménye ez évben is fennállott, az ifjúsági önképzőkör ez évben is működött s ez évben is gyakorolták a növendékek a jótékonyságot, gyűjtvén a Mária Dorothea egyesületnek 99 frt 69 krt. Az intézet tanszerei, az iskolai és az ifjúsági könyvtár ez évben is részben ajándék, részben vétel által szaporodtak. Szarvassy Margit tanítónő növendékei által összeállított 50-féle magból álló gyűjteménynyel gazdagította a szertárt. *A tanítótestület tagjai:* Pásthy Károly igazgató, Dömötör Krisztina, Götsch József, Pataky Imre, Szabados Géza, Szalontay Sándor, Szarvassy Margit, Tóth István; az elemi iskolában: Halmos Erzsi, Mihailich Ida, Szimonides Hermin, Sziládi Mari és a hitoktatók. *A növendékek létszáma* volt a polg. iskolában 132 (50+43+21+18); az elemi iskolában 145 (30+35+40+40). *Vallás szerint:* r. kath. (a két intézetben együtt) 114, helvét hitv. 65, ágostai 15; izraelita 83. Nyelvre 9 németajkút kivéve

* Az első és második közleményt l. a f. évi VII. és VIII. füzet 344—51. és 431—37. lapjain. *Szerk.*

mind magyarok. *Tandíj:* a polg. iskolában 10 frt, az elemiben 6 frt; a kecskeméti tanítók leányai csak a felét fizetik. *Ifjúsági könyvtárra* minden növendék 20 krt fizet.

Értekezés: «Iskola és erkölcsiség» (1—13 l.) Pásthy Károlytól.

15. A brassói magy. kir. állami polgári leány- és elemi iskolák XIV. értesítője az 1888—89. tanév végén. A gondnokság megbízásából szerkesztette Orbán Ferencz, igazgató. — A polgári leányiskola 8-ik évét fejezte be e tanévvel, melyben sok történt az iskola megizmosítására. Az intézettel szerves kapcsolatban állott polgári fiúiskola ez évben beszüntettetvén, a tanítótestület ósztatlanúl fordíthatta erejét a polgári leányiskola fejlesztésére. Az új tantervet ez évben léptették teljesen életbe; a jelentkezők száma ez évben, kivált az I—II. osztályra oly nagy volt, hogy sokakat helyszűke miatt vissza kellett utasítani. Az igazgató a vezetése alatt álló középszakiskolák vezetésével nagyon el lévén foglalva, a polgári leányiskola közvetlen vezetésével, a vallás- és közoktatáüsgyi miniszterium, az igazgató főfelügyelete mellett, Geöcze Sarolta rendes tanítónőt bízta meg. Az iskola gondot fordított a vallásos érzület, a jótékonysági és takarékossági hajlam fejlesztésére s a kedélyképzésre; fáradozását minden irányban siker koronázta. Az egészségi állapot és a tanulásbeli előmenetel jó volt. A rendes tanórákon kívül zenét és franczia nyelvet tanultak a növendékek minden osztályban. Az iskolai takarékpénztárban csekély (47 frt 98 kr.) volt a forgalom. A könyvtár és szertár gyarapodott. *A tanítótestület tagjai:* Orbán Ferencz igazgató, Förderné Solymossy Anna, Geöcze Sarolta, Killényi Endre, Madarassyné Jancsó Riza, Vigh Mátyás; óraadók: Orbán Ferenczné, Szépréthy Béla, Stark Vilmos és a hitoktatók. *A növendékek száma volt:* 116 (45+40+19+12). *Vallásra nézve:* r. kath. 52, helvét hitv. 21, ágostai hitv. 18, gör. kel. 11, mózes vall. 14. *Anyanyelvre nézve:* magyar 82, magyar-német 17, szász 5, román 11, olasz 1. *Illetőségre nézve:* helybeli 95, vidéki 21. Tandíjmentes volt 31. *Tandíj:* 5 frt; könyvtári illeték 50 kr.

Értekezés: «A leányok továbbképzése» Killényi Endrétől.

16. A nagyszőllősi műasztalossági és gazdászati szaktanfolyamokkal összekapcsolt polgári fiú- és leányiskola VIII. értesítője az 1888—89. iskolai évről. Szerkesztette Baranyai Gyula, igazgató. — A polgári leányiskolában a tanév szept. 10-én szokott ünnepséggel vette kezdetét. A gondnokság tagjai és a tanfelügyelő többször meglátogatták az iskolát, melyben a tanítás akadálytalanul folyt. A testület a tanítás és nevelés folytonos tökéletesbítésére törekedett, s értekezletein a tanítási anyag módszertani megbeszélésére is kiterjeszkedett. A szegény tanulók segélyezésében is közreműködött a testület, az e czélra rendezett szini-előadásokban. A tanulók előhaladása sikeres, az egészségi állapot jó volt.

A növendékeket a tanítótestület természetrajzi kirándulásokra s a gazdasági szeszgyár és gőzmalom megtekintésére vezették el. *A tanítótestület tagjai:* Baranyai Gyula igazgató, Baranyainé Quinz Emilia, Blazi Imre, Czapáry Dénes, Kaszás Ferencz, Király Károly, Nagy Gábor, Néher Paula, özv. Rauschmann Józsefné, Spolarich János, Spolarichné Thoma Karola, Vargha Lajos és a hitoktatók. *A növendékek létszáma* volt a négy leányosztályban 64 (21+21+10+12). *Vallásra nézve:* r. kath. 18, gör. kath. 3, ev. ref. 5, ágostai 1, mózes vallású 37. *Nyelvre nézve:* magyar 24, orosz 3, magyar zsidó 37. Helybeli 49, vidéki 15. Tandíjmentes 30. *A tanári könyvtárban* van 455, az ifjúságiban 164 mű; ez évben is volt némi gyarapodás. *A tandíj* egész évre 5 frt; beiratási díj 50 kr.; könyvtárdíj 40 kr.

Értekezés: «Polgári iskola és ipartanműhely».

17. A deési államilag segélyzett, műasztalos tanműhelylyel kapcsolatos polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1888—89. iskolaévről. Szerkesztette Pfeiffer János, igazgató. — A tanítás az igazgató által az ifjúsághoz intézett alkalmi beszéddel szept. 5-én vette kezdetét, folytonosságát azonban megszakította a városban uralkodó kanyaró- és vörheny-járvány, mely miatt deczember hóban az iskolát felsőbb rendeletre bezárták. Ezt leszámítva, a növendékek egészségi állapota jó volt. A tanulásbeli előmenetel és az erkölcsi magaviselet jó volt. A testület a szegény gyermekek felsegélyezésére felolvasó estélyeket rendezett. Sajnálattal emlékszik meg az igazgató a miniszteriumnak azon rendelkezéséről, melylyel az intézeti könyvtár részére utalványoztatni szokott összegeket az intézet költségvetéséből törölte. *A tanítótestület tagjai:* Pfeiffer János igazgató, Bátky Mária, Daday István, Barkóczy Gusztáv, Décsei Mariska, Glaser Simon, Gerstmann Ödön, Hencz Lajos, Józsa János, Kádár József, Kállay Miklós, Kovács Imre, Wollanka Emilia, Zajos Kálmán és a hitoktatók. *A növendékek létszáma:* a négy osztályban 74, köztük 10 magántanuló. *Vallásra nézve:* r. kath. 25, ev. ref. 28, gör. kath. 8, ev. luth. 1, mózes vallású 12. *Nyelvre nézve:* magyar 65, román 9. *Illetékesség szerint:* helybeli 50, vidéki 24. *Tandíj:* 4 frt; beiratási díj 1 frt; könyvtári illeték 15 kr.; segélypénztárra 15 kr.

Értekezés: «A nemzetőrség megalakulása Deésen». Mutatvány egy sajtó alá rendezendő műből, Kádár Józseftől.

18. A budapesti ágostai hitv. evang. magyar-német gyülekezet nép- és polgári iskolájának évi értesítője az 1888—89. tanévről. (X. évfolyam.) — Ez évben nyílt meg a polgári leányiskola IV. osztálya s ezzel az iskola, mely minden tekintetben örvendetesen fejlődött, teljessé lett. A tanítás sikeresen folyt, a növendékek egészségi állapota általában elég jó volt; de sok mulasztás történt a fővárosban uralkodott járványos betegségek miatt. A könyvtár és szertár vétel útján is, de főként

ajándékozás útján örvendetesen gyarapodott. *A tanári testület*, a kézimunka-tanítónőt kivéve, férfiakból állott. A polgári iskolában tanítottak: Falvay Antal igazgató, Kardeván Vilmos, Mikolik J. Kálmán, Scholz Lajos, Grissza Kálmánné és a hitoktatók. A franczia nyelvet mint rendkívüli tantárgyat Erard Julia tanította. *A növendékek létszáma* volt a négy osztályban 231 (64+67+58+42). *Vallásra nézve:* ág. hitv. 101, reform. 6, róm. kath. 20, izraelita 104. *Anyanyelvre nézve:* magyar 179, német 47, egyéb 5. Tandíjmentes volt 36. *Tandíj* ?.

Értekezés: «Mire neveljük gyermekeinket» Kurcz Sámueltől.

19. A békéscsabai államilag segélyzett községi polg. leányiskola XV. értesítője 1888—89. Közli Donner Lajos, igazgató. — Az iskola életében ez év fordulópontot képez, ez évben alakúlt át az iskola társulati iskolából községi iskolává; 14 éven keresztül ugyanis az e czélra alakúlt nőegylet tartotta fenn. A város az iskolát 30,000 frt értékű vagyonnal (iskolaépület) és 11,000 frt teherrel vette át, megtartván természetesen a meglevő tanítótestületet is. A tanítás akadálytalanul és jó sikerrel folyt. A jelentés sajnálkozással említi meg, hogy a családi nevelés laza s nem követi az iskola által tanácsolt komolyabb irányzatot. «A növendékeket magukban bocsátják sétakertbe, fürdőbe, szinházba, sőt elviszik tánczmulatságokba is.» *A tanítótestület tagjai:* Donner Lajos igazgató, Écsi Irma, Fábry Géza, dr. Kramer Nándor és hitoktatók. A növendékek mint rendkívüli tárgyat a franczia nyelvet is tanulták. *A növendékek létszáma* volt: 82 (25+23+20+14). *Vallás szerint:* róm. kath. 15, ág. hitv. 24, ref. 2, izraelita 41. *Nyelvismeret szerint:* magyar 22, magyar-német 26, magyar-tót 21, magyar-német-tót 13. Tandíjmentes volt 8. *Tandíj* 30 frt; beiratási díj 5 frt; mely felerészben fűtésre, felerészben tanszerekre és könyvtárra fordíttatik.

20. Az állam és a helybeli nőegylet által segélyezett szarvasi társulati elemi osztályokkal egybekötött polgári leányiskola értesítője az 1888—89. tanévről. Közli Moravcsik Géza, igazgató. — A tanév szept. 6-án vette kezdetét s magaviselet s előhaladás tekintetében kellő sikerrel folyt. Az egészségi állapot azonban nem volt kedvező, a járványos betegségek sok mulasztást okoztak s néhány növendék végleges kimaradását vonták maguk után. Az intézet tantestülete az iskola taneszközeinek gyarapítására hangversenyt rendezett. A könyvtár főként a könyvkiadók ajándéka útján növekedett. *A tanítótestület tagjai:* Moravcsik Géza igazgató, Bretz Berta, Krecsmer Irén, Lukes Ilona, Mocskónyi József, Varga József és a hitoktatók. *A növendékek létszáma* volt a négy osztályban 31. *Vallásra nézve:* róm. kath. 7, ág. evang. 12, reform. 5, izraelita 7. *Anyanyelvre nézve:* magyar 31. *Tandíj* ?

21. Kutka Mária bennlakással összekötött, Verseczen 28 év óta

fennálló nyilvánossági joggal ellátott magán-, elemi és polg. leányiskolájának értesítője az 1888—89. tanévről. — Ez évben nyittatott meg a polgári leányiskola IV. osztálya, melylyel az iskola a kor színvonalán álló teljes polgári iskolává lett. *A tanítótestület tagjai:* Kutka Mária igazgató-tulajdonos, Kún Etelka, Veiser Adél, Lohmüller Maximiliana, a többi óraadó. A franczia és a szerb nyelv rendkívüli tárgyakként taníttattak. *A növendékek száma* a négy osztályban 37 volt. Vallásról és nyelvismeretről nincs kimutatás. *Tandíj* havonként 6 frt; beirási díj 2 frt; a benntartás és nevelés évi díja 290 frt.

IV. Felső leányiskolák.

1. Tizenötödik jelentés a debreczeni ev. ref. egyház Valics Antalné iskolával egyesített nyolcz osztályú leánynevelő-intézetéről és varró-osztályáról az 1888—89. iskolai év végén. Szerkesztette Dóczy Gedeon, igazgató. — A debreczeni ev. egyház emez intézete, az igazgatói jelentés szerint, négy osztályú — alapítójáról Valics Antalné nevet viselő — elemi leányiskolából és négy felső osztályból áll, mely osztályok lényegben «másodrendű» felső (talán felsőbb?) leányiskolát képeznek. *A tanítótestület tagjai:* Dóczy Gedeon igazgató, Hajdú István Kovács Lajos, Illyés Endre, Mácsay Sándor, Komjáthyné, Egri Erzsébet, Kálmán Ida, Galgóczy Ilona, Kovács Luizka és a hitoktatók. *A növendékek létszáma* a négy felső osztályban 97. *Vallásra nézve:* ev. ref. 53, ág. ev. 4, r. kath. 13, izraelita 27. *Anyanyelvre nézve:* 94 magyar, 3 német. Helybeli 86, vidéki 11. *Tandíj:* 30 frt; iskolai szükségletekre 2 frt; bentartási díj 300 frt. A növendékek külön díj mellett franczia nyelvet, zenét, festészetet tanulhatnak.

2. A rozsnyói kerületi ág. hitv. ev. felső leányiskola értesítője az 1888—89 tanévről. Az intézetet nagy csapás érte ügybuzgó, derék derék igazgatónője, Lehr Emma elhunytával. Helyébe a fenntartó testület Guggenberger Emilia tanítónőt nevezte ki. A növendékek egészségi állapota jó volt, haladása és magaviselete szintén. *A tanítótestület tagjai:* Guggenberger Emilia igazgató, Hajcsi Kornélia, Sipos Mari; óraadók: főt. Czékus István, Justh János, Polonyi Károly, Maszny Pál. *A növendékek létszáma* volt a két osztályban 26. *Vallásra nézve:* ág. ev. 20, izraelita 6. *Anyanyelvre nézve:* magyar 19, német 6, tót 1. *Tandíj:* 25 frt; beiratási díj 1 frt: bentartási díj havonként 20 frt.

Értekezés: «Lehr Emma emlékezete» Polonyi Károlytól és «A kertészkedésről» ugyanattól.

3. A somogy-csurgói felső leányiskola első évi értesítője az 1888—89. iskolai évről; összeállította Endrei Reiner Rózsa, igaz-

gató. — Az iskola, mely igazgatója kezdeményezéséből létrejött *magán* felső leányiskola, ma még a kezdett nehézségeivel küzd. Ez évben csak az első osztály nyílt meg 12 növendékkel, a tanítószemélyzet az igazgató tulajdonoson kívül óraadókból állott. *Tandíj:* 20 frt; beiratási díj 5 frt; szegény tanulók tandíjmentességet nyerhetnek. Franczia nyelvet külön díj fizetése nélkül, zongorát külön díj fizetése mellett minden növendék tanulhat.

4. A nagykőrösi községi felső leány-népiskola értesítője az 1888—89. tanévről. Kiadta a községi iskolaszék. Szerkesztette Szurmó Ambrus, igazgató. — A tanításnak a városban uralkodott himlőjárvány miatt két hónapig szünetelnie kellett, mind a mellett a növendékek előhaladása a várakozásoknak teljesen megfelelt. Az igazgatói jelentés örömmel emlékezik meg a növendékek pontos iskolalátogatásáról és jó magaviseletéről. Az iskolai szertárak, iskolai és ifjúsági könyvtár ez évben is gyarapodott. *A tanítótestület tagjai:* Szurmó Ambrus igazgató, Varga Ilona, Szurmóné Gonda Mária és a hitoktatók. *A növendékek létszáma* volt a két osztályban 35. *Vallásra nézve:* ev. ref. 17, róm. kath. 3, izraelita 15. *Anyanyelvre* mind magyarok. Helybeli 26, vidéki 9. *Tandíjat* a helybeli növendékek nem fizetnek, csupán az ifj. könyvtárra fizetnek 50 s értesítőre 10 krt. Vidékiek ezeken kívül egész évre 4 frt tandíjat és 1 frt beiratási díjat fizetnek. A szegény növendékek tankönyvekkel is ingyen láttatnak el.

5. Az aranyos-maróti m. kir. állami elemi és felső leányiskola értesítője az 1888—89. tanévről. Szerkesztette Deme Károly, igazgató. — Az iskola ez évben örvendetesen fejlődött belső szervezetét és külső körülményeit tekintve. A felső leányiskola eddig ugyanis a 4. elemi osztályból vette növendékeit, most szerveztetvén az elemi 5. és 6. osztály, a 6. osztályból veszi jobb készültséggel azokat. A felső leányiskolában tanítottak: Deme Károly igazgató, Deméné Rill Vilma és Szabady Elvira. A *növendékek létszáma* 12, az 5. és 6. osztályban 24; összesen 36. *Tandíj:* egész évre 6 frt; beiratási díj 1 frt; könyvtárdíj 30 kr. Külön díj fizetése mellett zongorát is tanulhatnak a növendékek.

6. A nagykikindai magy. kir. állami felső leányiskola V. értesítője az 1888—89. tanévről. Szerkesztette Feketéné Petrovits Antonia, igazgatónő. — A városban uralkodott vörhenyjárvány miatt a tanítást városi rendeletre csak szept. 24-én lehetett megkezdeni; de az aztán akadálytalanul jó sikerrel folyt. Sajnálkozással említi fel az igazgatói jelentés, hogy a «hanyagság és rendetlenség több növendéknek rút szokása maradt s a szülők kevés érdeklődést tanusítottak az iskola javítására czélzó törekvései iránt.» *A tanítói testület tagjai* voltak: Feketéné Petrovits Antonia igazgatónő, Petrovitsné Német Anna, Szillerné Stra-

nyowszky Katalin és a hitoktatók. *A növendékek létszáma* volt 54. *Vallásra nézve:* róm. kath. 29, gör. kel. 10, izraelita 15. *Anyanyelvre nézve:* magyar 18, német 26, szerb 10. Helybeli 32, vidéki 22. *Tandíj:* egész évre 5 frt; beiratási díj 50 kr.; értesítő díja 50 kr. Szegénysorsú tanulók tandíjmentesek.

Értekezés: «A nőnevelésről». Feketéné P. Antonia.

7. A bánffyhunyadi magy. kir. állami polg. fiú-, felső nép- és elemi iskolák értesítője az 1888—89. tanévről. XV. évfolyam. Szerkesztette Koleszár Lajos, igazgató. — Elismeréssel emlékszik meg a jelentés a felső leányiskolai tanulók példás szolgalmáról s haladásáról. Az egészségi állapot kedvezőtlen volt, a növendékek között veres hólyagos himlő- és trachoma-járványok pusztítottak. A vallásos nevelésre, a jótékonyság és takarékosság érzelmeinek fejlesztésére gondot fordítottak. A felső leányiskolában Gyarmathyné Hory Etelka asszony vitte a főfelügyeletet. *Tanítottak* a felső leányiskolában: Koleszár Lajos igazgató, Bartha Agnes, Égeny Jolán, Pentsy József, Ravasz György, Zilahy György, Bács György, Szentgyörgyi Lajos és a hitoktatók. *A növendékek létszáma* volt 33. *Vallás szerint:* ev. reform. 21, r. kath. 4, gör. kath. 2, izraelita 6. *Anyanyelvre nézve:* magyar 30, román 2, német. Helybeli 31, vidéki 2. *Tandíj:* egész évre 4 frt; beiratási díj 60 kr. Szegénysorsú tanulók tandíjmentesek.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Miniszteri rendeletek. A vall. és közoktatásügyi miniszter az állami *felsőbb leányiskolák tanerőinek kötelezett óraszáma tárgyában* a következő rendeletet bocsájtotta ki a jelen tanév elején. Tapasztalván azt, hogy az állami felsőbb leányiskolákban a tantárgyfelosztásnál az egyes tanári testületek kebelében igen nagy eltérések mutatkoznak és a munkakör arányos felosztása gyakran mellőztetik, a testület egyes tagjainak kötelezett óraszámát a következőképen állapítom meg: 1. Az igazgatók a vidéken elsőrendű felsőbb leányiskoláknál 12, másodrendűnél pedig 15 órát kötelesek tanítani. 2. A felsőbb leányiskolák férfi tanítói heti 20 órát kötelesek tanítani. 3. A tanítónők közül az igazgatónők heti 12 órai tanításra és 6 órai felügyeletre, a többiek pedig 16 órai tanításra és 8 órai felügyeletre kötelesek. Előnyben részesülnek azonban azon tanítónők, kik az internátusban mint nevelőnők is el vannak foglalva. 4. A rajz, szépírás, zene, torna és női kézimunka órái az elméleti tantárgyak óráihoz képest 4 : 3 arányban osztandók be, mihez képest pld. tisztán zenét tanító tanerő heti 24 órára van kötelezve. 5. A heti óraterv minden iskolánál úgy készítendő, hogy minden tanerő, minden iskolanap tanítson, hogy így heti órái egyenletesen legyenek a hét napjaira elosztva. 6. Előre nem látott helyettesítések esetén leányiskolákban nem lévén szabad a növendékeket a rendes tanítási idő letelte előtt széjjel bocsátani, szükséges, hogy minden tanerő a tanítás kezdetére az iskolában jelen legyen, még azon esetben is, ha különben első órája nem volna is.

*

Ama miniszteri rendelet, melyet *Csáky Albin*, vall. és közoktatási miniszter a tanfelügyelők munkakörének szabályozása tárgyában a mult hó 19-én kiadott, a 9—13. pontokban a *polgári- és felsőbb leányiskolák, valamint a tanítónőképző intézetek belső életét érintő intézkedéseket is foglal magában.* Az alábbiakban közöljük az illető pontokat:

9. Az 1887. évi julius hó 7-én 28,999. sz. a. kelt rendelettel az állami felsőbb leányiskolák számára kiadott szervezet 11. §-ának módosításával megengedem, hogy a felvételre kitűzött utolsó nap után megállapított 10 nap lefolyása után jelentkező tanulók felvételére az engedélyt a tanári szék ajánlatára a kir. tanfelügyelő adja meg, és ezen jogát, az egy osztályba felvehető tanulók számára nézve fennálló szabályok fentartása mellett, a polgári fiú- és leányiskolákra és a közép-kereskedelmi iskolákra is kiterjesztem.

10. Az előbbeni pontban említett szervezet 29. §-ában foglalt azon határozatot, hogy a felsőbb leányiskolában két tantárgyból elégtelen osztályzatot kapott tanulók csak engedélyemmel bocsáthatók javító vizsgá-

latra, a közvetlen felügyeletem alatt álló budapesti állami felsőbb leányiskolát kivéve, oda módosítom, hogy ezen engedélyt ezentúl a kir. tanfelügyelő adja meg.

11. Ugyszintén felhatalmazom a kir. tanfelügyelőt, hogy a hatóságuk alá tartozó mindennemű iskolákban a tanulóknak orvosilag igazolt testi hibák miatt a rajz és ének gyakorlati része, a szépírás és testgyakorlás, leányiskolákban a női kézimunka tanulása alóli felmentést ezentúl hozzám teendő külön felterjesztés nélkül adják meg.

12. Az állami tanító és tanítónőképezdékben tartandó képesítő vizsgálatok tárgyában 1877. évi julius hó 13-án 10,998. sz. és ugyanazon évi január hó 26-án 2309. sz. a. kelt szabályrendeletek 11. ill. 13. §-át oda módosítom, hogy az írásbeli vizsgálatra ajánlatba hozott tételeknek hozzám leendő felterjesztése jövőben mellőztessék, a kidolgozandó tételt személyes felelősség terhe mellett maga a kir. tanfelügyelő válaszsza ki, és pecsétje alatt zárt levélben a vizsgálat határnapja előtt a képezde igazgatójához küldje le.

13. Ugyanezen szabályrendeletek 22. §-ában foglalt azon megszorítást, hogy az okleveleket csak akkor lehet kiadni, midőn a vizsgálatról szóló anyakönyv általam helybenhagyva visszaküldetett, ezennel hatályon kívül helyezvén, elrendelem, hogy az oklevelek a képesítetteknek azonnal adassanak ki, hozzám pedig a jegyzőkönyv és anyakönyvnek egy hitelesített példánya terjesztessék fel.

*

«**A Mária-Dorothea egyesület**» folyó évi *szeptember hó 22-én* tartotta e tanévben első *választmányi ülését*. Az érdeklődés ez alkalommal is élénknek bizonyúlt, a mennyiben *Bischitz Dávidné* elnöklete alatt mintegy harmincz választmányi tag vett részt az ülésen,

A választmány mély részvéttel vette tudomásúl az egyesület elnöke, báró Nyáry Adolfné édes anyjának, özvegy gyöngyösi Somogyi Károlyné úrnőnek elhunytát és elhatározta, hogy az egyesület érzelmeit tolmácsolandó, részvét nyilatkozatot intéz báró Nyáry Adolfné őnagyméltóságához.

Ezután a napirendre tértek át. A pénztári jelentés ez alkalommal is örvendetes részleteket tartalmazott. 1889. május 12-ike óta befolyt 1534 frt 39 kr., úgy hogy a kiadásokat — az építési költségeket és az otthon berendezését is leszámítva — az egyesület pénzkészlete 9435 frt 80 krt tesz ki. Ezzel kapcsolatban új alapító tagokkul jelentettek be: Harkányi Frigyes, id. Gönczy Pálné, gróf Teleky Domokosné, Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye tantestülete és a budapesti VI. ker. áll. polg. isk. tanítónőképezde növendékei 50—50 forinttal.

Köszönettel és egyhangúlag fogadta el a választmány Sebestyénné Stetina Ilona választmányi tag részletezett és kellőleg megokolt költségvetését, mely szerint az «Otthon» kiadása hat tag egy évi eltartásánál 2860 frtot tenne ki. Ugyancsak hálás köszönettel fogadták dr. Glaser Marczel jelentését is, a ki Palotay úrnál, a Lukács-fürdő bérlőjénél, ingyen fürdőjegyeket eszközölt ki az «Otthon» lakói számára.

György Aladár jelentést tett a kisdednevelési kiállításról és különösen hangsúlyozta azt a nagy erkölcsi hasznot, mely belőle az egyesületre háramlott, elmondta, hogy az anyagi siker ugyan nincs kellő arány-

ban az erkölcsivel, de a deficzit ellen a kiállítás biztosítva van, sőt egy pár száz frt bevételi többlettel zárhatja le mérlegét.

Bischitz Dávidné úrnő jelenti, hogy az «Otthon» felszerelése ügyében a választmány megbízása értelmében eljárt, s szerencsés volt a felszerelésre Hirsch bárótól újabb 1500 frtnyi adományt kieszközölni. A felszerelést jó részt ebből és a Wolfner gyáros hagyatékából nyert 200 frtból eszközölte. Bemutatja az idevonatkozó számadásokat. A választmány jegyzőkönyvi köszönetet szavaz Bischitz Dávidné úrnőnek, ki nemes közbenjárása és fáradozása által az «Otthon» felszerelését lehetővé tette.

Általános éljenzéssel fogadta a választmány lovag Falk Zsigmond választmányi tag azon nagylelkű ajánlatát, hogy a hold-utczai részvény nyomda társulat úgy az «Anyák könyvtára» című vállalat, valamint az egyesület első «Évkönyv» ének kiadását teljesen díjtalanúl vállalja el.

Tergina Gyula jelentése alapján a czemétei szanatórium Péchy Zsigmond, sárosmegyei alispán elnöklete alatt létrejött helyi bizottság felügyelete alatt, Hermann és Gasch építészek módosított terve szerint épülőben van és október 15-én fedél alá kerül. Az építési ár 3000 frt. Azonban csak a munka teljes befejezése és a bizottság felülvizsgálata után válik fizetendővé.

*

A Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztálya is megkezdte októberben tartott ülésével rendes működését. Sebestyénné Stetina Ilona elnök megnyitó beszédében rövid visszapillantást tesz a szakosztály eddig folytatott munkásságára, s élénkebb és tömegesebb részvételre buzdítja a tagokat. — A szakosztály már megkezdte a «Mária Dorothea egylet könyvtára» című vállalattal egyes leginkább a nevelés-oktatás körébe vágó munkák kiadását, elfogadta a kiadó Méhner czéggel kötött szerződést és sajtó alá adta *György Aladárnak* «*Az eszmék világából*» czím alatt összegyűjtött czikkeit. Az ifjúsági iratok megbirálására s a helyesnek itélt könyvek jegyzékének összeállítására kiküldött bizottság eddig 36 művet birált meg tüzetesen; ezeknek jegyzékét még novemberben ki fogja adni a szakosztály, hogy a karácsonyi könyvvásárlások alkalmával már találhassanak némi útbaigazítást a szülők és nevelők. — A fölolvasások sorozatát *Ekker Augusztának* «*A leányiskolák a párisi kiállításon*» című érdekes tanulmányával ugyancsak e gyűlésen kezdte meg a szakosztály.

IRODALOM.

FIZIKA. Polgári és középkereskedelmi valamint tanítóképző intézetek számára. Irta dr. *Kovács János.* Méhner V. kiadása. (Ára 1 frt 40 kr.)

Az e czímen legújabban megjelent tankönyvet röviden ismertetni óhajtván, nem kutatom, vajjon mily mértékben felel meg a czímlapon elősorolt iskolák hivatalos tantervének. Nem teszem már csak abból az okból sem, mert fáradozásom nem sok sikerrel kecsegtet: hiszen az említett iskolák tantervének természettani része — mint könyvünk előszava is említi — jóformán csak egyes főczímek névszerinti felsorolására szorítkozik, nem határozván meg sem a tárgy terjedelmét, sem pedig az egyes iskolákban külön kiemelendő részeket. Az ilyen nagyon is általánosságokban mozgó tanterv nem köti meg sem a tanítónak, sem pedig a tankönyvírónak a kezét annyira, mint pl. az utasításokkal kibővített különben is részletes középiskolai tantervek; de eme kétes értékű szabadságnak ára az a segítség, mely a részletes tantervből könnyen meríthető. Meg lévén győződve, hogy érthetően megírt, tárgyilag kifogástalan könyv a legjobb tankönyv: főleg ebből a szemponttól fogom könyvünket megbeszélni.

Kovács fizikája sok tekintetben különbözik ugyanazon iskoláknak szánt versenytársaitól s nem habozom kijelenteni, hogy az összehasonlítás több tekintetben javára üt ki. Első sorban dicsérendő tulajdonsága, hogy tárgyát nem a fizikai szertárból, hanem főként a tanuló tapasztalata köréből meríti, s ezt gyakorlati példákkal kellőleg megvilágítván, a *szükséges* kisérleteket csak kellő előkészítés után írja le s a belőlük levonható következtetéseket gondosan le is vonja. Általában nem közönséges gyakorlati érzék vezeti mind az anyag megválasztásában, mind annak bővebb kifejtésében. Egyszerű, világos és ennélfogva könnyen érthető előadása bizonyos élénkséget ad könyvének, mely a sikernek egyik felét már is biztosítja. Külön ki akarom emelni az egyenletes mozgásról, a munka fogalmának megállapításáról szóló fejezeteket, melyekhez hasonló jelességű részeket iskolakönyveinkben csak keveset találunk. Feltétlenül helyeselhető, hogy a munkavégzés különböző módjait s a különféle

munkagépeket a fizika mai irányának megfelelően összefoglalva, szoros egymásutánban tárgyalja: egyrészt tanulságos összehasonlításra, másrészt pedig az előbb tanultaknak bővítő ismétlésére és érdekes alkalmazására ad alkalmat. Nem állhatom meg, hogy ez utóbbi rész bevezető sorait ide ne iktassam: «Munka végzésére minden embernek első sorban a saját ereje áll rendelkezésére. De az ember már eleitől fogva igyekezett a maga dolgát mással végeztetni el. Az erősebb rabszolgaságban tartotta a gyengét, hogy dolgozzék neki; majd szelidített állatokat tanítottak be s erejöket alkalmas gépekkel különböző munkák elvégzésére alkalmazták; a gépek tökéletesítése azután lehetségessé tette, hogy a természet erőinek nagy munkaképességét kiaknázzák; a folyó víz, mozgó levegő eleven ereje, majd a meleg s a villamosság munkaképessége lett az ember szolgájává, s míg ezáltal egyfelől nagy munkák elvégzésére nyert az ember hatalmat, másfelől maga az emberi erő mindinkább felszabadúlt a durva munka alól s ráfordíthatá az emberhez méltóbb munkákra, melyek elvégzéséhez nem csupán nyers erőre, hanem értelemre és ízlésre is szükség van.» Egy cseppet sem hibáztatom, hogy a könyv nem egy helyen az ehhez hasonló értekező formába csap át: mennél érdekesebb a könyv, annál értékesebb. Hadd legyen az iskolakönyv kedvelt társa a tanulónak akkor is, mikor az iskolából kilépve az ott tanultakat emlékezetében újra felidézni óhajtja, és megbízható tanácsadója, ha ismereteinek kibővítése végett más terjedelmesebb munkához kénytelen fordulni.

Vannak azonban könyvünknek egyes tévedései, sőt — a mi a legsajnosabb — nem ritkán tárgyi hibákkal is találkozunk benne. Legfőbb tévedésének tartom a könyv beosztását. Eltérve a szokásos beosztástól, szerzőnk az I. fejezetben a «statikai törvényt» tárgyalja, utána a folyadékok és gázok statikáját, s ezt követőleg a hőtant, a mágnesség- és elektromosságot teljes terjedelemben. A tulajdonképeni mechanika csak ezután következik, végül maradván a hangtan és fénytan. Az anyagnak ezt a különös beosztásmódját — melyre a német tankönyvirodalom egy-két ilynemű kísérlete csábíthatta — a következőleg okolja meg: «A dynamikai elveket nem lehet megértetni a mennyiségtani viszonyok tárgyalása nélkül. Ámde magamon kívül a fizika számos tanítója tapasztalhatta, hogy ezen viszonyok iránt a fizika tanításának *elején* nagyon kevés az érdeklődés a tanulókban, pedig ez legnagyobb ellensége a tanítás sikerének. *Az ismeretanyag is hiányzik még akkor, a mi ezeket az elveket szemléltetni lehetne* s így csak test nélküli forma lesz az is, a mit a tanuló nagy fáradsággal elsajátíthat». Ez az érvelés nem fogadható el. Miféle «mennyiségtani viszonyok» azok, melyek a mechanika alaptételeinek ismertetésére, a mozgás leírására és egyszerű törvényeinek kifeje-

zésére okvetetlenül szükségesek? Vagy tán nem sokkal könnyebb a szabad esés törvényeit vagy a végzett munkát szó- és számbelileg kifejezni, mint pl. a Mariott Gay-Lussac-féle törvényt, melyet szerzőnk amazok előtt tárgyal? Megértik a mozgás törvényeit a tanulók a fizikai tanítás elején is, kivált ha oly ügyesen tanítják neki, mint szerzőnk előttünk levő könyve teszi. — A könyv beosztása azt követeli a tanulótól, hogy a mechanikát csak akkor kezdje tanulni, ha már a hőtan összes tényeivel s azonfelül a mágnesség és elektromosság egészen új jelenségeivel megismerkedett; pedig kétségtelen, hogy épen a mechanika körébe eső jelenségeket ismeri a legjobban, ezekről van legtöbb tapasztalata s törvényeinek érvényesülését mindenütt látja, sőt maga is, öntudatlanul bár, de lépten-nyomon alkalmazza. Lehetetlennek tartom, hogy a mágnestű mechanikáját, az Ohm-féle törvényt, a galvánáram összes hatásait helyesen megérthesse az, a kinek legegyszerűbb mechanikai alaptörvényekről nincsen fogalma. Könyvünk egyebeken kívül a mágnesség- és elektromosságra vonatkozó feltevéseket, a szabad- és kötöttelektromosság, az elektromos sűrűség és feszültség, az elektromindító erő, az áramerősség, ellenállás fogalmait, a galvánáram létrejöttének folyamatát, a mágnességnek *Ampère*-től eredő elméletét adja elő annak a tanulónak, a kinek fogalma sincsen az erőparalellogrammról vagy pl. az emelés törvényéről! Ezt semmiféle methodika észszerűen nem követelheti. A tárgy természetével pedig ez az önkényes elrendezés egyenesen ellenkezik.

Valóban nagy áldozatot hozott szerzőnk, midőn erre a beosztásra határozta el magát s a könyvében előforduló hibák jó része egyenesen ennek kifolyása. — A hibák közül csak egynéhány főbbet óhajtok itt felsorolni. Az első fejezetben az erő definicziója hibás; s ez a definicziója — sok bajt okozva — végig vonúl a könyvön, egész a XI. fejezetig, hol végre helyesen van adva. A 7. lapon azt állítja, hogy «*a vízszintes sík párhuzamos a föld felületével*»; továbbá, hogy az *esési vonalak a föld sugaraival esnek össze* s a *föld középpontjában metszik egymást*, a mi nem így van. A hajcsövesség jelenségeit nagy hibásan *tapadásból* magyarázza. Nem helyes a hőmérő alappontjainak meghatározása. Hibaszámba megy az is, hogy az erőpárról az egész könyvben nincsen szó; csak a 179. lapon úgy akarja feltüntetni a dolgot, mintha az erőpár az emeltyűre volna visszavezethető, a mi szintén helytelen. Hibásak a 171. lap következő sorai: . . . «*A súly, a mit gyorsulás nélkül emelhet, akkora, mint a saját súlya; az út, a melyre fölemeli akkora, mint a saját útja.* . . .» Ehhez hasonló hiba a lejtő tárgyalásánál a 185. lapon fordúl elő. A Gramme-féle gép működése egész hibásan van magyarázva. A szivárványt tévesen teljes visszaverődésnek tulajdonítja.

Valóban sajnálandó, hogy a sok tekintetben jeles tankönyv értéké-

ből hibái sokat levonnak. A berendezése valóságos szervi hiba; ezen csakis gyökeres operáczióval: a természetes sorrend helyreállításával lehet segíteni. Ha nehéznek tartja szerzőnk ebben az alakjában, népszerűsítsen, egyszerűsítsen rajta: könyve bizonyítja, hogy «tud hozzá». Szerény véleményem szerint ettől függ a könyv jövője, mert a felsorolt (s a többi itt föl nem sorolt) hiba aránylag könnyen eltávolítható.

Kívánatos, hogy a munka mennél előbb teljesen átdolgozva s átjavítva jelenjen meg a versenytéren. Nem kétlem, hogy akkor — de csakis akkor! — legjobb tankönyveink között foglal majd helyet. Addig is ajánlom olvasóink szives figyelmébe — leginkább pedig a szerzőébe!

Bartoniek Géza.

*

BESZÉLYEK, írta *Karacs Teréz*. Első kötet, sajtó alá rendezte Jámbor Lajos. A szerzőnő tulajdona. Ára 1 forint; bérmentes küldéssel 1 frt 20 kr. Kapható szerzőnőnél Békésen.

Karacs Teréz, a legidősebb magyar tanítónő a negyvenes évek kedvelt beszélyírónője barátai biztatására elhatározta, hogy kiadja összegyűjtött műveit. Az első kötet a föntebbi czím alatt a napokban látott napvilágot. Olvasóink kétségtelenül sietni fognak az agg tanítónő, s mint magát szerényen nevezni szereti, az agg «irogatónő» idézett munkáját megszerezni, hogy ezáltal egyrészt enyhülést és vígasztalást nyujtsanak a betegség és aggság által sújtott tanítónőnek, másrészt a tisztelet és kegyelet adóját rójják le nőnevelésünk régi és érdemekben gazdag munkása iránt. Maga Karacs Teréz a következő megható szavakkal ajánlja művét a közönség pártfogásába: «Látszólag nagy merészséget követek el én, 82 évemben járó agg, midőn a magyar olvasóközönség elé akarok lépni nagyobb — részint 50 év előtt írt beszélyeim kiadásával. Nem rózsás remények bátorítottak és biztattak ezen lépés megtételére; sokkal jobban ismerem a magyar irodalom előhaladását, mintsem az én egyszerűségemmel hódításokra számíthatnék. Biztatóim egyedül több jóakaróim valának, kik újra és újra sürgettek szétszórva megjelent s kéziratban levő műveim együttes kiadására. Kísérletet teszek tehát. Adja Isten, hogy a szegény öreg irogatónő résztvevő pártolókkal és olvasókkal találkozzék. Én, ki 4 év óta, már csak az egyik kezemet használom (bal felem 4 év óta tehetetlen): általam igen tisztelt Jámbor Lajos urat kértem meg műveim sajtó alá rendezésére .... E beszélyek *korrajzi* oldalát kéri különösen tekintetbe venni az agg irogatónő, ki a magyar irodalmat már hajnalodása óta figyelemmel kíséri, ki legrégibb íróinkat személyenként is ismeré: kér kedvező figyelmet.»

Bizton hiszszük, hogy olvasóink előtt, — kik Karacs Teréznek.

olyóiratunk tisztelt munkatársának érdemeit ismerik, — a művecske bővebb ajánlásra nem szorúl.

*

NÉMET NYELVTAN ÉS OLVASÓKÖNYV. Mindkét nembeli polgári iskolák számára szerkesztette *Hoffmann Mór*. Első és második rész. (Budapest, Franklin-Társulat. Ára 80 kr. + 1 frt.

Az első rész áll olvasókönyvből, szójegyzékből és nyelvtanból. Az olvasmányok megválogatásáról azt mondja szerző Előszavában, hogy nemcsak a tisztán magyar ajkú tanulókat vette tekintetbe, hanem azokat is, kik némi gyakorlati nyelvismerettel már bírnak, mikor a polgári iskolába lépnek. De mi úgy találtuk, hogy az olvasmányok azok számára valók, kik már némi nyelvismerettel bírnak, mikor a polgári iskolába lépnek, s nem kezdőknek. Az olvasmányokról különben szívesen elismerjük, hogy becsesek. Azt is helyeseljük, hogy a szótár az olvasmányoktól el van választva. A szótár után a nyelvtan következik, melyből szerző e kötetben az alaktant adja s meg kell vallanunk, hogy ezt a nyelvtani anyagot a polgári iskola gyakorlati czéljához mérve soknak tartjuk.

A második rész beosztása ugyanaz, mint az elsőé. Az olvasmányok itt is becsesek, de haladottabb tanulóknak valók. A nyelvtanból e kötet a mondattant tárgyalja, melyre nézve ugyanaz a megjegyzésünk, mint az első kötet nyelvtani anyagára. Függelékül találjuk e kötet végén a német verstan elemeit s ezt a polgári iskolában már határozottan fölöslegesnek tartjuk. Elég ott a német verstanból annyi, a mennyit az egyes költemények tárgyalása alkalmával szemléltetni lehet.

Különben ajánlhatjuk mindkét könyvet oly polgári iskoláknak, a hol a tanulók túlnyomó része a német nyelvben nem kezdő. *H. P.*

*

TERMÉSZETRAJZ polgári és felsőbb leányiskolák részére. *Wettstein H.* nyomán a polg. és felsőbb leányiskolák legújabb tantervének és a hazai viszonyoknak megfelelően kidolgozták *Pásthy Károly* polg. leányisk. igazgató és *Szarvassy Margit* polg. isk. tanitónő. 124 ábrával. Az eredeti Zürich kanton szekundáriskoláiban kötelezett tankönyv. Budapest, 1890. Méhner Vilmos kiadása. Ára 60 kr.

Ezen nyolcz nyomtatott ívre terjedő könyvecske három szakaszra van felosztva.

Az első szakaszban a mag csirázását előrebocsátva, adja 10 különböző növénynek részletes leírását, mire a 13-ik oldalon a növényrendszer vázlatos ismertetése következik.

A második szakaszban nyújt áttekintést a gerinczes állatokról 65 lapoldalon; míg a harmadik szakaszban a legfontosabb növény-

családok érdekesebb képviselőit ismerteti röviden. A könyvecske kiállítása csinos, nyelvezete tiszta és egyszerű. Ajánljuk az illető iskolák figyelmébe.

*

BIBLIAI FÖLD- ÉS ORSZAGISME vagyis *Palesztina és a szent írásban előforduló országok és tartományok földrajzi leírása.* A felső nép-, polgári és középiskolák számára írta *Róder Flórent*, sz. Ferencz-rendi áldozár. Két tervrajzzal és két térképpel. Második javított kiadás. Budapest. Franklin-Társulat kiadása. 96 kis 8-r. l. Ára 50 kr.

Az ügyesen összeállított kis munka két első részében Palesztina természettani és politikai leírását adja, míg a harmadikban a szent föld szomszédos népeit és tartományait ismerteti, s ezekhez a függelékben némi bibliai archeologiai tájékoztatást fűz az időszámításra, mértékekre és pénznemekre vonatkozólag. Az egésznek tárgyalása elég könnyed, áttekinthető s mint iskolai tankönyvnek csak az az egy hibája, hogy sok helyütt nagyon is belemegy a részletezésbe, úgy hogy a tömérdek anyag összezsúfolásával az emlékezetet feleslegesen megterheli. A két tervrajz és a két térkép nagyon csinos, különösen a Pál apostol missziói útjait feltüntető térkép igen szép munka. Adatai teljesen megfelelnek az újabb vizsgálódások eredményeinek.

*

Helyreigazítás.

«*A horgolás és kötés tömeges tanításának vezerkönyve ütem és vezérszó szerint.*» Elemi leányiskolák számára szerkeszté: Krünner Anna, főv. oszt. és munkatanítónő. Bolti ára 90 kr. Az egyetemi nyomdában megrendelve 60 kr.

Ily című munkám ismertetése alkalmával (a *Nemzeti Nőnevelés* idei VII-ik füzetében) a t. bíráló tévesen hozza fel, hogy vezérkönyvem ára a magy. kir. tud. egyetemi nyomdánál *csak tömegesen* megrendelve kapható 60 krért. Mert könyvem ára akár tömegesen, *akár egyenként* rendelve meg a magy. kir. tud. egyetemi nyomdánál, mindig egyiránt 60 kr. Miről bárki meggyőződhetik, ha a magy. kir. tud. egyetemi könyvnyomda igazgatóságának 1889-diki népiskolai könyvjegyzékét a 3-ik lapon elolvassa. Az iskolai hatóságok részére pedig ugyancsak 60 krért a nyomdaigazgatóság előleges *készpénzfizetésre* postán *portómentesen* küldi meg.

Krünner Anna.

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA EGYESÜLET» VISSZAÉRKEZETT GYŰJTŐÍVEIRŐL.

(Tizenkilenczedik közlemény.)*

A *9045.* sz. íven. Gyüjtő: Bründl Malvin. Gyurász Irén 1 frt. Papp Antal 10 kr. Bründl Jenőné 20 kr. Kőszegvári Szeréna 20 kr. Papp Ferencz 20 kr. Papp Erzsébet 20 kr. Mersich Jenőné 20 kr. Papp Kornél 20 kr. Papp Ferencz 10 kr. Bründl Jenő 1 frt. Kern 20 kr. Rusitska 50 kr. Windisch Ferencz 40 kr. Hechniger Imre 20 kr. Herbit Adolf 20 kr. Eder Sándor 20 kr. N. N. 20 kr. Raisz 20 kr. Halász Lajos 20 kr. Baán Lajos 50 kr. Kolossa Ferencz 50 kr. N. N. 50 kr. Kolossa Kálmán 50 kr. Eckermann Ferencz 1 frt. N. N. 2 frt. *Összesen 10 frt 60 kr.*

A *9046.* sz. íven. Gyüjtő: Bartos Ilona. Schimkó 10 kr. Devics 30 kr. Holeberger V. 10 kr. Holeberger Sándor 10 kr. Holeberger Ottó 10 kr. Holeberger Péter 10 kr. Kroó Mariska 10 kr. Kroó Erzsébet 10 kr. Styasznyi Sándorné 1 frt. Tenk Sarolta 10 kr. Tenk Eleonora 30 kr. Wanczina Emilia 10 kr. Tenk Mihály 30 kr. Coray 30 kr. Bartos Rezső 10 kr. F. R. 10 kr. Tenk Sándor 30 kr. *Összesen 3 frt 60 kr.*

A *9048.* sz. íven. Gyüjtő: Barics Mária. Kuszy Viktória 40 kr. Kuszy Emma 20 kr. Reisz Mária 40 kr. Knoskó Antal 40 kr. Beniats Darinka 50 kr. Bonkó Mária 20 kr. Kaliday Teréz 10 kr. Jáborszki Albin 10 kr. Traeger Lajos 30 kr. Pszotka Mariska 10 kr. *Összesen 2 frt 70 krajczár.*

A *9049.* sz. íven. Merkner Mária 50 kr. *Összesen 50 kr.*

A *9050.* sz. íven. Gyüjtő: Milunov Mária. Markeszkó Hermin 10 kr. Milunov Ilona 10 kr. Milunov Elvira 10 kr. Lehrmann Hermin 20 kr. *Összesen 50 kr.*

Orsetti Emilia úrhölgy gyüjtésének *főösszege 40 frt 70 kr.*

Főgyüjtő Némethy Ignácz, a nagykanizsai elemi népiskola igazgatója.

A *7914.* sz. íven. Gyüjtő: Magot Olga. Magot Olga 10 kr. Ivanits Szidónia 10 kr. Buday Emilia 10 kr. Ivanits Kata 10 kr. Prager Béla 20 kr. Kiss József 10 kr. Katink Ábrahám 10 kr. Kilik Mari 10 kr. Apos-

* A megelőző közleményeket l. az 1887. évf. VI—VII. f. 323—28., VIII. f. 386—94., IX. f. 449—57., X. f. 498—520., az 1888. évf. I—II. f. 65—80., III. f. 148—60., IV. f. 214—28., V. f. 273—84., VI. f. 339—64., VII. f. 414—424., VIII. f. 474—483., IX—X. f. 530—560. és az 1889. évf. I—II. f. 66—80., III. f. 132—44., IV. f. 193—204., V. f. 257—68.., VI. f. 308—20., VII. f. 365—76. és VIII. f. 438—50. lapjain. *Szerk.*

tolovits Sándor 10 kr. Oszváth Ferencz 10 kr. Birksteiner Róza 10 kr. Remete 10 kr. Grünhut 15 kr. Farkas Lolla 10 kr. Topler Mari 10 kr. Prentler Johanna 20 kr. *Összesen 1 frt 85 kr.*

A *7913.* sz. íven. Gyüjtő: I. *a)* leányosztály. Berényi Mariska 10 kr. Lubicz Teréz 10 kr. Winkler Teréz 20 kr. Wlassák Ernesztin 20 kr. Leányosztály 33 kr. Eigner Szerafin 10 kr. Tauscher József 10 kr. Winhoffer Margit 20 kr. Pulai Anna 12 kr. Holzheim Mari 10 kr. *Összesen 1 frt 55 kr.*

A *7912.* sz. íven. Gyüjtő: I. *b)* leányosztály. Háfner Teréz 10 kr. Tóth Zsófi 20 kr. Czelczer Juliska 10 kr. *B)* leányosztály 32 kr. Horváth Mariska 10 kr. *Összesen 82 kr.*

A *7911.* sz. íven. Gyüjtő: II. leányosztály. Steinitz Hermin 40 kr. May Gizela 10 kr. Herzeg Sándorné 20 kr. Holzapfel M. 10 kr. Fischer Tera 10 kr. Rosenberg Albert 10 kr. Csányi Mariska 20 kr. Holzheim Karolin 10 kr. Seiler Örzse 10 kr. Hajdu Gyula 10 kr. Fleher 10 kr. X. Y. 20 kr. Farkas Karolin 10 kr. *Összesen 1 frt 90 kr.*

A *7910.* sz. íven. Gyüjtő: III. leányosztály. Bartos Szidónia 10 kr. Czettl Margit 10 kr. Tass Janka 10 kr. Tóth Janka 10 kr. Bólyai Malvin 10 kr. Németh Gergelyné 10 kr. Staáb Róza 10 kr. Reich Julcsa 10 kr. Molnár Mari 10 kr. Gürtler 10 kr. Gruff 20 kr. Marits Mátyás 10 kr. Tauschal 10 kr. Rozgonyi Emilia 30 kr. Kapitány Emma 10 kr. Rimmer Aranka 10 kr. Rimmer Teruska 10 kr. Popsz Józsefné 10 kr. Kovács Teréz 10 kr. Meskó Istvánné 10 kr. Bösze Dánielné 10 kr. Láng Feri 10 kr. Kratki Ferenczné 10 kr. Pálffy Gyula 10 kr. Szalay Ilka 10 kr. Bólyai Dénesné 20 kr. Kovács Lajos 20 kr. Kemény Fülöp 10 kr. Wuk Miklós 20 kr. Töltössy 20 kr. Kelemen 10 kr. Wiener 10 kr. N. N. 10 kr. Nábráczky Lajos 10 kr. Hencsey György 10 kr. Geier János 10 kr. W. G. 10 kr. Göttinger 10 kr. Winkler Mari 20 kr. Jellenics Paulin 20 kr. Roth Mariska 10 kr. Berényi Kamilla 10 kr. Farkas Anna 10 kr. Szalay Irma 10 kr. Szalay Böske 10 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

A *7909.* sz. íven. Gyüjtő: IV. leányosztály. Janda Margit 30 kr. Kovács Anna 20 kr. Persánszky Ilona 30 kr. Tóth Mari 20 kr. Horváth Mari 10 kr. Brunner Ilona 10 kr. Ballia Irma 10 kr. Kollarics Erzsi 10 kr. Reinitz Zsófia 10 kr. Torma Józsa 10 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

A *7908.* sz. íven. Gyüjtő: I. *a)* leányosztály. Segere Betti 50 kr. Fialovits Antónia és Margit 1 frt. Knortzer Aranka 10 kr. Tordy Anna 10 kr. Knortzer Fanta 10 kr. Grebenz Paula 10 kr. N. N. 10 kr. Hám Terka 10 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

A *7933.* sz. íven. Gyüjtő: Saller Szidi. Kappel Soma 10 kr. Stieber Károly 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 5 kr. Csizmadia Imre 20 kr. Rákosiné 14 kr. Foyta Vilmos 20 kr. Péntek 10 kr. Steinberger Károlyné 10 kr. Kiss József 10 kr. Lillik Gusztávné 10 kr. Kohn Paula 10 kr. Báronin 20 kr. Samú József 10 kr. Remete Géza 20 kr. Jellasits Ignátz 10 kr. Sp. 10 kr. Ebenspanger 10 kr. *Összesen 2 frt 19 kr.*

A *7934.* sz. íven. Gyüjtő: Huckstedt Irén. Rothschild Samuné 1 frt. Schwarz Ignácz 20 kr. Weiser Józsefné 50 kr. Ziegler Károly 10 kr. Nagy Ferenczné 10 kr. Hacker Vilmos 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 25 kr. Fischer 10 kr. Streu Vilmosné 20 kr. Guttmann Róza 1 frt. Karczag Béláné 1 frt. Gerő Józsefné 30 kr. Schulhof Adolf

50 kr. Garai Benőné 50 kr. N. N. 20 kr. Gertner 10 kr. Kellermann 10 kr. Rothmann 50 kr. *Összesen 7 frt 15 kr.*

A *7935.* sz. íven. Gyüjtő: Moldauer Ida. Moldauer 20 kr. Krippel Józsefné 20 kr. Szlavik Amália 20 kr. M. L. 20 kr. Keindl Janka 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *7937.* sz. íven. Gyüjtő: Kovács Lilla. Papp Vincze 20 kr. Faul Mór 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. J. 10 kr. Csillag Béla 10 kr. Hold 10 kr. D. K. 10 kr. Schüler 10 kr. König Kati 10 kr. Unger 20 kr. K. S. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Szaller Szidi 10 kr. Kovács Lilla 10 kr. Löwinger 10 kr. N. N. 10 kr. Schreyer Lajosné 1 frt. Samuely 20 kr. Weisz Hermin 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 4 frt 30 kr.*

A *7936.* sz. íven. Gyüjtő: Toperczer Margit. Steiner 10 kr. Milley Ádámné 20 kr. N. N. 10 kr. N. W. 5 kr. T. N. 10 kr. Pránger Károlyné 20 kr. P. R. 10 kr. Péntek 10 kr. Marczalné 10 kr. Szabó Antónia 10 kr. Ehrenfreind Salamon 20 kr. Robinsó Regina 10 kr. Lőrincz Józsefné 10 kr. — A gyüjtés többi tétele ki nem mutatható, mivel a gyermek beismerése szerint az ív fele elveszett. *Összesen 3 frt 40 kr.*

A *7938.* sz. íven. Gyüjtő: Billisics Irma. Több úr 41 kr. Billisics Irma 50 kr. *Összesen 91 kr.*

A *7939.* sz. íven. Gyüjtő: Koronczy Ilona. Balássy Lujza 10 kr. Hain Károlyné 10 kr. Horváth Amália 10 kr. Dezső Béláné 20 kr. Nagy Györgyné 20 kr. N. N. 30 kr. *Összesen 1 frt.*

A *7940.* sz. íven. Gyüjtő: Kalivoda Magda. Szegő Gyula 20 kr. N. N. 25 kr. Svastits József 20 kr. Szegő Hugó 10 kr. Saller P. 50 kr. F. J. 20 kr. M. K. 20 kr. J. H. 10 kr. *Összesen 2 frt 5 kr.*

A *7941.* sz. íven. Gyüjtő: Hardy Józsa. Hardy Józsa 10 kr. Iker Anna 10 kr. Apostolovits S. 10 kr. Dorner Alajos 10 kr. Koszu Lajos 20 kr. Sinkovits Nándor 10 kr. *Összesen 70 kr.*

A *7942.* sz. íven. Gyüjtő: May Mariska. Kaschmitter Irén 10 kr. May Mariska 10 kr. Fagyas Lajos 10 kr. Steiner Ignácz 10 kr. Weisz Zsigáné 10 kr. Fiedler 30 kr. Hencsey György 1 frt. Samek Izsák 10 kr. Samek Irén 10 kr. Samek Fáni 10 kr. Samek Gizela 20 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

A *7943.* sz. íven. Gyüjtő: Sallér Szidi. Sallér Szidi 10 kr. J. W. 10 kr. E. M. 30 kr. Keller Mátyásné 20 kr. J. A. 10 kr. Blau Neti 20 kr. H. J. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. X. X. 10 kr. Mesteriné 10 kr. Virágné 10 kr. H. H. 10 kr. B. H. 10 kr. Helvai Frigyes 10 kr. Blau Károly 50 kr. K. Ferenczné 20 kr. Hass Lini 10 kr. Fischer Borbála 10 kr. Pelz Lukácsné 10 kr. Dobesch Károlyné 10 kr. Rozgonyi Emilia 20 kr. Schultz Károlyné 20 kr. Csernits Károlyné 20 kr. N. N. 10 kr. Halvai Mátyásné 10 kr. Pali 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. E. L. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. M. G. 10 kr. *Összesen 4 frt 70 kr.*

A *7944.* sz. íven. Puchmann Karolin 10 kr. *Összesen 10 kr.*

A *7945.* sz. íven. Gyüjtő: Ehrlich Szidi. Ehrlich Szidi 10 kr. Roth Kati 10 kr. Fachauer Ida 20 kr. Stern Frida 20 kr. Adler Mórné 20 kr. *Összesen 80 kr.*

A *7946.* sz. íven. Gyüjtő: Nyuli Gizela. Tuboly Gyuláné 50 kr. Nyuli Györgyné 20 kr. Nentwich Nina 50 kr. Bark Györgyné 20 kr.

Trojkó Lajosné 20 kr. Resler 20 kr. Merkl Antalné 30 kr. Belus Terka 20 kr. Merkl József 10 kr. Rózsavölgyi Szidi 40 kr. Hegedüs Róza 20 kr. Pfaff Teréz 40 kr. Boldizsárné 20 kr. Babochay Karolin 20 kr. *Összesen 3 frt 80 kr.*

A *7947.* sz. íven. Duka Alexandra 20 kr. *Összesen 20 kr.*

A *7948.* sz. íven. Gyüjtő: Vrábl Katalin. Vrábl Antalné 60 kr. Valera Erzsébet 20 kr. Schmidkunz Julianna 10 kr. Frau Róza 10 kr. N. N. 20 kr. Ott Kati 10 kr. Boncz Andorné 20 kr. Kiss Amália 20 kr. X. Y. Z. 40 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

A *7949.* sz. íven. Gyüjtő: Litfai Gizela. Berény József 20 kr. J. S. 10 kr. M. O. 10 kr. F. A. 10 kr. N. N. 10 kr. Dorner József 50 kr. N. N. 10 kr. Fischel Fülöpné 30 kr. Hirschler Antal 20 kr. N. N. 50 kr. Litfai Andrásné 20 kr. Kürschner Ignáczné 20 kr. Hilcz Lajosné 20 kr. N. N. 10 kr. Scherz Ádám 10 kr. G. S. 10 kr. Torma Irma 40 kr. Grebens 20 kr. Löbl Paula 20 kr. Rothschild Samuné 20 kr. Trajkó Péterné 10 kr. Dants Amália 20 kr. Fischer Józsefné 20 kr. Berényi Elekné 20 kr. Fanberger Józsefné 10 kr. Farkasné 20 kr. Ballheim 20 kr. Stern 50 kr. Popolo Natália 30 kr. Scherz Richárdné 20 kr. F. B. 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. Fischer Czili 20 kr. *Összesen 7 frt 40 kr.*

A *7950.* sz. íven. Gyüjtő: Ács Malvin. Gerstl 10 kr. Huber 10 kr. Wein 10 kr. Jimler József 10 kr. May 10 kr. K. V. 10 kr. Ács Malvin 10 kr. Ács Mihály 10 kr. *Összesen 80 kr.*

A *7951.* sz. íven. Gyüjtő: Rézler Mariska. Baboss Anna 20 kr. Rézler Bencze 30 kr. R. M. 10 kr. Rézler S. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 90 kr.*

A *7953.* sz. íven. Gyüjtő: Billisics Anna. Több úr 1 frt. Billisics Anna 50 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

A *7954.* sz. íven. Gyüjtő: Lisztner Amália. Lisztner E. 10 kr. Lisztner Aranka 10 kr. Schwarcz Sándorné 10 kr. Beigl Jánosné 30 kr. Novák Mari 20 kr. *Összesen 80 kr.*

A *7955.* sz. íven. Gyüjtő: Liebezeit Matilda. Liebezeit Matilda 10 kr. Weiller M. 10 kr. Hirschel S. 20 kr. Nagy Imre 10 kr. Sz. L. 10 kr. Hirschel 10 kr. *Összesen 70 kr.*

A *7956.* sz. íven. Gyüjtő: Mair Hermin. Mair Hermin 10 kr. Doór Istvánné 10 kr. Apostolovics N. 20 kr. Kastner János 20 kr. Locke Mari 10 kr. Molnár Györgyné 10 kr. Mair József 10 kr. Kellerné 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *7957.* sz. íven. Gyüjtő: Hagyárossy Margit. N. N. 10 kr. Kilik Béla 10 kr. Werner Adolf 10 kr. Werner Ferencz 10 kr. Fischer Józsefné 10 kr. Pfaff Teréz 20 kr. Neusiedler Antal 30 kr. Belloni Jánosné 20 kr. Sümegi Ödön 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

A *7958.* sz. íven. Gyüjtő: Pintér Aranka. Kapitány Emma 10 kr. Rothmanné 10 kr. *Összesen 20 kr.*

A *7959.* sz. íven. Gyüjtő: Tass Gizela. Harsay György 20 kr. Schweitzer 20 kr. Tass Sz. 20 kr. Burics József 20 kr. Reichenfeld 30 kr. Karczag 3 frt. Loecken 20 kr. Gürtler Ágost 20 kr. Kugler 20 kr. Unger 20 kr. Jarmer József 10 kr. Rokásy Lajos 10 kr. H. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Ernő 10 kr. Károly 10 kr. Marchfeld 10 kr. Stein 20 kr. Tuboly Guszti 20 kr. N. N. 10 kr. Berger János 50 kr. Eisenspaht Vinczéné

10 kr. Morgenbesser 30 kr. Hoffmann Mórné 20 kr. *Összesen 7 frt 20 krajczár.*

A *7960.* sz. íven. Gyüjtő: Knauz Juliska. Knauz Ferencz 20 kr. Hertelendy Béla 1 frt. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Krausz Irma 10 kr. T. J. 10 kr. Mátyás Istvánné 20 kr. Mészáros Jánosné 10 kr. Tóth József 20 kr. Keller Józsefné 10 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

A *7961.* sz. íven. Kohn Anna 10 kr. *Összesen 10 kr.*

A *7962.* sz. íven. Gyüjtő: Csigaházy Anna. Gigler Paula 10 kr. Csigaházy Anna 20 kr. *Összesen 30 kr.*

A *7964.* sz. íven. Gyüjtő: Zrinyi Jolán. Hell Jánosné 30 kr. N. N. 10 kr. Gáspár Hermin 50 kr. Németh Gergely 10 kr. Kripátz Ignáczné 30 kr. S. A. 20 kr. K. K. 10 kr. H. M. 20 kr. Mersits Lajosné 10 kr. N. N. 10 kr. Verbovics Ferencz 10 kr. Trojkó János 10 kr. Stern Károly 10 kr. K. R. 10 kr. Svastitsné 10 kr. Nyebori Jakab 10 kr. Müller H. 10 kr. Laszka Venczel 10 kr. Jávory Nándor 10 kr. Reichenfeld N. 20 kr. N. N. 10 kr. K. F. 10 kr. Szepi Boldizsár 10 kr. A. W. 10 kr. N. N. 10 kr. Hartmann Károlyné 10 kr. Kugler Berta 20 kr. Boros Imréné 10 kr. Németh Györgyné 10 kr. Sz. J. 10 kr. Hartmann János 50 kr. Krenusz József 10 kr. Vass Károlyné 20 kr. G. M. 10 kr. Pataky Sándor 20 kr. N. N. 25 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Hegedüs Margit 20 kr. Krenn Vilma 10 kr. Scherz Paulin 20 kr. Fischer Irén 10 kr. N. N. 15 kr. Krausz L. 20 kr. Reiter 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 7 frt 50 kr.*

A *7965.* sz. íven. Gyüjtő: Lázár Izabella. Lázár Izabella 20 kr. Gödörházy István 60 kr. *Összesen 80 kr.*

A *7966.* sz. íven. Gyüjtő: Kalivoda Katinka. Inler József 10 kr. Wucskics Jánosné 20 kr. Vinterstein 10 kr. N. N. 20 kr. Masznyák Róza 20 kr. Zsolánczki Jánosné 20 kr. Svastits Hugó 10 kr. F. J. 10 kr. K. M. 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

A *7967.* sz. íven. Gyüjtő: Wusztl Mariska. Weisz Henrikné 10 kr. Deutsch Sándor 10 kr. Pfaff Teréz 50 kr. Tripammer Betti 20 kr. Szabó Julcsa 10 kr. Mantuano Janka 20 kr. Saller Lajosné 20 kr. Nentwichné 20 kr. Stemmer Kálmán 20 kr. Gürtler Ágostné 20 kr. Rácz Gizela 10 kr. Bogyayné 20 kr. Győrffy Jánosné 40 kr. Wajdits Józsefné 20 kr. Kohn M. 10 kr. Rosenfeld Adolf 40 kr. Bachruch 10 kr. Bellheim 10 kr. N. N. 10 kr. Ledofszky Ármin 40 kr. Ollatka János 10 kr. N. N. 20 kr. Weisz Mari 10 kr. Grünhut 50 kr. H. Ede 50 kr. Stern Debora 10 kr. Szegő Gyula 30 kr. Eperjesy Sándorné 50 kr. Sebök Lajosné 20 kr. L. Lajosné 20 kr. Wittingerné 20 kr. M. Sándor 20 kr. Unger 20 kr. Wusztl Mariska 30 kr. Huber Hermin 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. F. Betti 20 kr. Szidónia 10 kr. Wollheim 10 kr. Löwinger 10 kr. Goldstein Matild 20 kr. Risinger Samuné 20 kr. Sattler Mór 10 kr. Meininger Plóni 20 kr. Vali Náczi 10 kr. Szigeti Károlyné 10 kr. Eisner Utóda 10 kr. Dr. Blau 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. *Összesen 10 frt 50 kr.*

A *7968.* sz. íven. Gyüjtő: II. fiosztály. Lövi Ferencz 10 kr. Unger Alajos 10 kr. Tálasi József 10 kr. Horváth Gyula 10 kr. Balázsi Károly 10 kr. Modrovits István 10 kr. Szücs István Sinkó Ferencz 10 kr. Kiss Pál 10 kr. Lovák Károly 10 kr. Székely Lajos 10 kr. Horváth Ferencz 10 kr. Kollarits Bódi 10 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *7969.* sz. íven. Gyüjtő: I. fiosztály. Vittmann János 10 kr.

Lehner József 10 kr. Spirk Károly 10 kr. Pévecz Lajos 10 kr. *Összesen 40 krajczár.*

A *7930.* sz. íven. Gyüjtő: Wusztl Mariska. Gärtner Józefa 20 kr. Rapel Gyula 50 kr. Weisz 30 kr. Dr. Duk 20 kr. Hauser János 50 kr. Sauer Teréz 40 kr. Bettlheim Amália 30 kr. Fiedler Paulina 20 kr. Oszeszló Antalné 20 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

Némethy Ignácz úr gyüjtésének *főösszege 101 frt 62 kr.*

A *10272.* sz. íven. Gyüjtő: Pap Imre. III. fiosztály 25 kr. I. fiosztály 10 kr. Kisutczai leányosztály 50 kr. III. leányosztály 10 kr. Molnár Ferencz 10 kr. Széll Sándor 10 kr. III. leányosztály 10 kr. III. fiosztály 10 kr. I. fiosztály 10 kr. Milheim Lajos 10 kr. I. osztály 10 kr. II. fiosztály 10 kr. IV. fiosztály 10 kr. Biczó Árpád 10 kr. V. fiosztály 10 kr. III. fiosztály 41 kr. IV. leányosztály 10 kr. II. leányosztály 10 kr. Ugrai László 10 kr. Kelemen Lajos 10 kr. Balogh István 10 kr. III. fiosztály 10 kr. Császár P. 10 kr. I. leányosztály 10 kr. Pap Ferencz 59 kr. *Összesen 4 frt.*

A *4530.* sz. íven. Gyüjtő: Városi Gizela. Hacker Eszti 40 kr. Mayer Angela 10 kr. Klámann Margit 10 kr. Holländer Juczi 10 kr. Kozma Jolán 10 kr. Stepnicka Juli 10 kr. Kohn Ilona 10 kr. Mosonyi Anna 10 kr. Opasits Mari 10 kr. Stoll Amália 10 kr. Kiss Hajnalka 10 kr. Csóty Vilma 10 kr. Groszmann Hermin 10 kr. Schlesinger Fáni 10 kr. Turay Juli 10 kr. Stepnicka Ilona 10 kr. Stepnicka Márta 10 kr. *Összesen 2 forint.*

A *2784.* sz. íven. Gyüjtő: Goldberger Ernesztin, S.-A.-Ujhelyen. Reichard Mórné 1 frt. Fleisch Zsigmondné 50 kr. Edingburgné 30 kr. Knopfler Sándor 30 kr. Schwartz Bernátné 50 kr. Nagy Árminné 50 kr. Schön Izidorné 50 kr. Lefkovics Ignáczné 30 kr. Richárd Lajosné 50 kr. Roth Bernátné 30 kr. Friedrich Eszti 30 kr. N. N. 30 kr. Löwy Adolf 50 kr. Zinner 50 kr. Fridhéber Albertné 30 kr. Lenkei Mihályné 30 kr. Csaszlofszkyné 50 kr. Reichard Dori 30 kr. Schwartz Ignátzné 30 kr. *Összesen 8 frt.*

A *3105.* sz. íven. Gyüjtő: Karcsai Matild, Pancsován. Szojka Janka 10 kr. Szojka Izabella 10 kr. Szojka Sarolta 10 kr. Tordai Györgyné 1 frt. Mi... bayer 1 frt. Bindner Róbert 10 kr. Ifj. Muhoray Elek 10 kr. Klein Sándor 10 kr. Monszpart Elek 10 kr. Monszpart Ferencz 10 kr. Karcsai Sándor 10 kr. Özv. Monszpart Lászlóné 1 frt. Karcsay Imre 20 kr. Karcsay Gyula 10 kr. Karcsai Erzsi 20 kr. Karcsai Matild 1 frt. Dr. Németh Ignátzné 50 kr. *Összesen 5 frt 90 kr.*

Főgyüjtő: Vargyasné Petz Vilma igazgató vezetése alatt a győri polg. leányiskola növendékei.

A *6175.* sz. íven. Gyüjtő: Bándy Etelka. Bándy Etelka 30 kr. *Összesen 30 kr.*

A *6176.* sz. íven. Gyüjtő: Demetrovits Mariska. Oszvald Szilárdné 20 kr. Demetrovits Mariska 40 kr. Karsay Sándorné 20 kr. Falb Mátyásné 20 kr. Hechtl Endréné 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *6177.* sz. íven. Gyüjtő: Diamant Hedwig. Back Hermann 2 frt. Diamant Hedwig 20 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

A *6178.* sz. íven. Gyüjtő: Eszes Mari. Gaszner Ida 1 frt. Eszes Mari 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *6179.* sz. íven. Ehrenwald György 20 kr. *Összesen 20 kr.*

A *6180.* sz. íven. Gyüjtő: Hauzer Emma. Nagy Árpád 10 kr. Kara Ferencz 10 kr. N. N. 10 kr. Dorner Antal 30 kr. Hauzer Györgyné 30 kr. Hauzer György 20 kr. Hauzer Adél 10 kr. Hauzer Emma 10 kr. Hauzer Idus 10 kr. Hauzer Mariska 10 kr. Hauzer Gyurika 10 kr. *Összesen 1 frt 60 krajczár.*

A *6181.* sz. íven. Gyüjtő: Heymann Jolán. Heymann Jolán 50 kr. *Összesen 50 kr.*

A *6182.* sz. íven. Gyüjtő: Horváth Olga. Horváth Imre 1 frt. *Összesen 1 frt.*

A *6183.* sz. íven. Gyüjtő: Jónás Mariska. Vilde György 30 kr. Jónás Mariska 20 kr. *Összesen 50 kr.*

A *6184.* sz. íven. Gyüjtő: Kiss Ágnes. Kiss Ágnes 2 frt. P. R. 50 kr. F. M. 10 kr. Horváth Ferencz 20 kr. Mecséry István 50 kr. Mondovits István 20 kr. Miler Imre 20 kr. N. N. 10 kr. Dobrovits Sándor 20 kr. Gintli Ignácz 10 kr. Lakner Sándorné 40 kr. N. N. 10 kr. Braun Jakab 20 kr. Rózsás Ferencz 10 kr. T. N. 20 kr. *Összesen 5 frt 10 kr.*

A *6185.* sz. íven. Gyüjtő: Koller Janka. N. N. 10 kr. A. M. 20 kr. B. V. 10 kr. N. N. 20 kr. Marie M. 30 kr. Gutmann 20 kr. Koller Janka 20 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *6186.* sz. íven. Gyüjtő: Kosich Ilona. Kosich Ilona 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Mayer 10 kr. N. N. 10 kr. Cs. S. 10 kr. N. N. 10 kr. Lochmüller Lajos 20 kr. *Összesen 90 kr.*

A *6187.* sz. íven. Gyüjtő: Kovács Vilma. Kovács Vilma 1 frt. *Összesen 1 frt.*

A *6188.* sz. íven. Gyüjtő: Kripolszky Irén. Kripolszky Irén 1 frt. *Összesen 1 frt.*

A *6189.* sz. íven. Gyüjtő: Kuster Sarolta. Tovek Károly 10 kr. Wunberger Anna 15 kr. Blank János 10 kr. Lammer 10 kr. Nemeshegy Elemér 20 kr. Ragosit Adolf 10 kr. Szeneczey 20 kr. Horváth Lajos pléb. 10 kr. Berecsné 20 kr. P. J. 15 kr. N. N. 10 kr. Sz. K. 10 kr. Kuster Sarolta 20 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

A *6191.* sz. íven. Gyüjtő: Michel Auguszta. Michel Auguszta 20 kr. Sch. Gy. 10 kr. Pernecz K. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 50 kr.*

A *6192.* sz. íven. Gyüjtő: Milbek Antónia. Kavasy Kálmán 30 kr. L. J. 20 kr. L. M. 20 kr. Dr. Z. 20 kr. X. Y. 20 kr. Cornél 10 kr. Milbek Antónia 30 kr. N. N. 10 kr. T. J. 20 kr. P. V. 20 kr. Pintér Jenő 30 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

A *6193.* sz. íven. Gyüjtő: Plohn Berta. Eitner Emilia 2 frt. Weisz Dávid 10 kr. Holczner Adolfné 50 kr. Özv. Nitsinger Sándorné 1 frt. Schöling T. 1 frt. Lamm D. 20 kr. Freund 10 kr. Tosek Nándorné 20 kr. Eisler R. 25 kr. Stadler J. 40 kr. Hilbert Ferenczné 50 kr. Özv. Gaál Józsefné 20 kr. Panics Riza 20 kr. Freund Julie 10 kr. Szép Janka 50 kr. Özv. Pallek Józsefné 20 kr. Schnabel testvérek 30 kr. Kölcsei Adolfné 20 kr. Krámer Henrikné 20 kr. Plohn Samuel 50 kr. *Összesen 8 frt 65 krajczár.*

A *6194.* sz. íven. Gyüjtő: Politzer Ilona. Politzer Ilona 25 kr. Nemecsky Anna 25 kr. N. N. 10 kr. Moritz Vogel 30 kr. Wittmann Sándorné 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6195.* sz. íven. Gyüjtő: Rosenzweig Izabella. N. N. 1 frt. N. N. 20 kr. Rosenzweig Izabella 10 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *6196.* sz. ívén. Gyüjtő: Singer Berta. Wottitz Károlyné 1 frt. Ranschburg Laura 30 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

A *6197.* sz. íven. Gyüjtő: Skultéty Eleonóra. Bittner József 20 kr. Hortobágyi 20 kr. Huber Teréz 20 kr. Kárdy Tamás 20 kr. N. N. 40 kr. Romszaner Emilia 40 kr. Skultéty Eleonóra 20 kr. *Összesen 1 frt 80 krajczár.*

A *6198.* sz. íven. Gyüjtő: Stern Berta. Stern Berta 20 kr. Salczer Riza 10 kr. Goldschmiedt Jenny 10 kr. Maszlakovits Jenő 10 kr. Walter Vilma 10 kr. Holzner Adolfné 20 kr. Greger Colussi 20 kr. Ertner Hermin 10 kr. Rechtnitz Szidónia 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt 50 krajczár.*

A *6199.* sz. íven. Gyüjtő: Toch Regina. Wölsel Pál 40 kr. Toch Regina 40 kr. Frisch Györgyné 50 kr. Kardos Antalné 20 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

A *6200.* sz. íven. Gyüjtő: Weisz Lujza. Weisz Lujza 30 kr. Weisz Dávid 20 kr. Pongrácz Béla 1 frt. C. Friedmann 30 kr. *Összesen 1 frt 80 krajczár.*

A *6201.* sz. íven. Gyüjtő: Meiszner Margit. N. N. 10 kr. Mka 50 kr. Gyöngyely C. 40 kr. Meiszner Erzsi 20 kr. B. L. 30 kr. M. M. 20 kr. Meiszner Margit 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt.*

A 6133. sz. íven. Gyüjtő: Noszlopy Margit. Noszlopy Margit 20 kr. *Összesen 20 kr.*

A *6136.* sz. íven. Gyüjtő: Kováts Anna. Horváth Erzsébet 20 kr. Kanos 20 kr. Krausz 20 kr. Szabó Károly 20 kr. Euryant 20 kr. Horváth János 20 kr. Kühn István 1 frt. Klauz István 20 kr. Prágay Karola 1 frt. Kovács A. 20 kr. *Összesen 3 frt 60 kr.*

A *6146.* sz. íven. Gyüjtő: Noszlopy Józsa. Neu A. 40 kr. *Összesen 40 krajczár.*

A *6147.* sz. íven. Gyüjtő: Hencsey Irma. Noisser Anna 1 frt. Hencsey Irma 70 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

A *6138.* sz. íven. Gyüjtő: Winkler Margit. Winkler Blanca 30 kr. Winkler Margit 25 kr. Winkler Salamon 40 kr. Apfel Jakab 20 kr. Klein Ignácz 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Wein Samu 20 kr. N. N. 10 kr. K. J. 20 kr. *Összesen 2 frt 25 kr.*

A *6139.* sz. íven. Gyüjtő: Fried Aranka. Pántz Lenke 50 kr. Fried Aranka 1 frt. Klein 30 kr. Klein és Spitzer 10 kr. *Összesen 1 frt 90 krajczár.*

A *6140.* sz. íven. Gyüjtő: Erhardt Irma. Lengyel Sándorné 50 kr. Lengyel Sarolta 30 kr. Erhardt Irma 10 kr. Erhardt Gizela 10 kr. Orosz Lajosné 50 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

A *6152.* sz. íven. Gyüjtő: Kirchlechner Gizela. Kirchlechner Ida 25 kr. Kirchlechner Emilia 50 kr. Kirchlechner Gizela 25 kr. *Összesen 1 forint.*

A *6128.* sz. íven. Gyüjtő: Blau Janka. Blau Janka 10 kr. *Összesen 10 krajczár.*

A *6143.* sz. íven. Gyüjtő: Dobos Emma. Dobos Emma 10 kr. F. D. 10 kr. Dobos Riza 20 kr. *Összesen 40 kr.*

A *6120.* sz. íven. Gyüjtő: Horváth Jolán. Özv. Szabó Sándorné 10 kr. Horváth Jolán 20 kr. *Összesen 30 kr.*

A *6130.* sz. íven. Gyüjtő: Hluchány Szidónia. Hluchány Szidónia 10 kr. K. J. 10 kr. *Összesen 20 kr.*

A *6123.* sz. íven. Gyüjtő: Krausz Laura. Willmann Anna 10 kr. Friedmann 10 kr. Krausz Julia 10 kr. Weninger Antal 10 kr. Abonyi Dezső 10 kr. Roth János 10 kr. *Összesen 60 kr.*

A *6135.* sz. íven. Gyüjtő: Schlesinger Julia. Gutmann Lipót 50 kr. Koch Friderika 20 kr. Stadler Ignácz 25 kr. Kindermann 20 kr. Czulczer testvérek 10 kr. Grünwald Teréz 30 kr. Háczky Alojzia 50 kr. Schlesinger Julia 10 kr. *Összesen 2 frt 15 kr.*

A *6131.* sz. íven. Gyüjtő: Tóth Erzsi. N. N. 10 kr. Lang Ida 40 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. B. M. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. V. 10 kr. N. N. 10 kr. Guoth Irén 20 kr. Zoé 10 kr. Irisz 10 kr. Stadler Károly 10 kr. Özv. Probsztné 20 kr. Breisach Gy. 10 kr. Stiglicz K. 10 kr. Horváth Ignácz 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt 70 krajczár.*

A *6141.* sz. íven. Gyüjtő: Posch Frida. H. V. 20 kr. N. N. 10 kr. S. T. 20 kr. Posch Frida 20 kr. Sz. K. K. L. 10 kr. Poschné 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6129.* sz. íven. Gyüjtő: Sznopek Anna. Kerstinger 20 kr. N. N. 10 kr. Bittner F. 20 kr. Stánitzné 10 kr. Sznopek Anna 10 kr. *Összesen 70 krajczár.*

A *6132.* sz. íven. Gyüjtő: Iczés Ilona. Hechtel Böske 10 kr. J. M. 20 kr. Iczés Ilona 10 kr. *Összesen 40 kr.*

A *6145.* sz. íven. Gyüjtő: Hidvéghy Irén. N. N. 10 kr. Hidvéghy Irén 30 kr. *Összesen 40 kr.*

A *6144.* sz. íven. Gyüjtő: Katona Jolán. Németh Elekné 50 kr. Kolb Nándorné 50 kr. Horváth József 40 kr. Wölfel Gusztávné 30 kr. Kneif Márkné 40 kr. Frankl Jakabné 10 kr. Krausz Ferenczné 10 kr. Schmidt Jánosné 20 kr. Hartzinger A. 10 kr. S. F. 20 kr. Grünwald Teréz 60 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

A *6126.* sz. íven. Gyüjtő: Reichenfeld Gizela. Reichenfeld Gizela 40 kr. *Összesen 40 kr.*

A *6137.* sz. íven. Gyüjtő: Arany Eszter. Fleischner Ilona 20 kr. Arany Ignáczné 20 kr. Arany Judith 40 kr. Neidlinger G. 20 kr. Gold Berta 20 kr. Schlesinger Terka 20 kr. Susanna Vogl 20 kr. Petschau Balambér 10 kr. Arany Eszter 20 kr. *Összesen 1 frt 90 kr.*

A *6127.* sz. íven. Gyüjtő: Reichenfeld Lenke. Reichenfeld Zoltán 10 kr. Rosenheim Gábor 10 kr. Alexi Giza 20 kr. Adler 10 kr. Schnabel 10 kr. Manovill 10 kr. Lipóczi 20 kr. Csepreghi 10 kr. Klein 10 kr. Drobni 10 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *6153.* sz. íven. Gyüjtő: Szivós Ida. Szivós Ida 30 kr. *Összesen 30 krajczár.*

A *6121.* sz. íven. Gyüjtő: Politzer Borcsa. Neuráth Bernát 20 kr. Politzer Dávidné 15 kr. Springer Simon 20 kr. Politzer Borcsa 20 kr. Klein és Spitzer 10 kr. Raab Gyula 10 kr. Klein Samuné 15 kr. Blau Matild 10 kr. Fischer Miksa 10 kr. Kante Ferencz 10 kr. Neumann Adolf 10 kr. N. N. 10 kr. Kirchoffer József 10 kr. Özv. Zeiner Ferenczné 20 kr. Kolisch József 10 kr. Perl Róza 20 kr. Weisz Regina 10 kr. Weisz Róza 10 kr. Steiner 10 kr. Braun Ignácz 10 kr. Limbek Ferencz 20 kr. Bordás

Antal 30 kr. Kántor Géza 10 kr. Rieschl József 10 kr. Klein Róza 10 kr. *Összesen 3 frt 30 kr.*

A *6125.* sz. íven. Gyüjtő: Ozsváld Janka. Rziha Alajosné 10 kr. Somogyi Anna 10 kr. Kelemen Györgyné 15 kr. Fribert Teréz 15 kr. Rakota Etelka 10 kr. Tóth Lajos 15 kr. Mikulasekné 10 kr. Dasenszky Jánosné 10 kr. Arnhoffer István 10 kr. Brünner Dániel 10 kr. Ozsváld Janka 15 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *6148.* sz. íven. Gyüjtő: Morgenstern Gizela. Morgenstern Gizela 20 kr. *Összesen 20 kr.*

A *6149.* sz. íven. Gyüjtő: Titze Magdolna. Titze Magdolna 20 kr. Kis Izabella 10 kr. Kis Valéria 10 kr. Titze Albin 20 kr. Titze Albinné 20 kr. Titze Fanni 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6122.* sz. íven. Gyüjtő: Neuwirth Gizela. Calussi Gregor 30 kr. Reichenfeld János 50 kr. Schossberger 30 kr. Dr. Leszlényiné 50 kr. Salzer 20 kr. Wittmann 20 kr. Veisz Berta 25 kr. Krausz Ferencz 30 kr. Neuwirth J. 45 kr. *Összesen 3 frt.*

A *6134.* sz. íven. Gyüjtő: Braun Etelka. Major Józsefné 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 40 kr.*

A *6124.* sz. íven. Gyüjtő: Széphegyi Erzsi. Széphegyi Erzsi 10 kr. Széphegyi Zsófia 10 kr. Klein és Spitzer 10 kr. Perl Móritz 10 kr. Perl Pál 10 kr. *Összesen 50 kr.*

A *6151.* sz. íven. Gyüjtő: Weiser Sarolta. Weiser Sarolta 40 kr. *Összesen 40 kr.*

A *6142.* sz. íven. Gyüjtő: Varga Róza. Varga Róza 10 kr. *Összesen 10 kr.*

A *6154.* sz. íven. Gyüjtő: Fürst Berta. Holczer 10 kr. Fürst József 1 frt. 20 kr. Steiner 10 kr. Sternné 10 kr. N. N. 10 kr. Maitnisky 10 kr. Fleischmann Samu 10 kr. Fischl 10 kr. Kandy 20 kr. Friedmann 10 kr. Kölcsei Mari 10 kr. Stern Mór 10 kr. Wotitz Albert 10 kr. Wolf C. 10 kr. N. N. 10 kr. Neuhammer Lipót 10 kr. Reisz S. 20 kr. Jakobi Anna 10 kr. Lippsitz 30 kr. Perl Eleonora 20 kr. Milan Teodor 1 frt. Hilbert Ferencz 50 kr. Balogh György 20 kr. Ernst 10 kr. Szily Zoltánné 20 kr. Veninger Antal 1 frt. Schleisser Lajos 1 frt. Fleischmann M. 40 kr. *Összesen 8 forint.*

A *6155.* sz. íven. Gyüjtő: Abeles Róza. Winer Janka 20 kr. Klein Henrikné 20 kr. Gutmann Lipótné 20 kr. Klétzár Ágostné 30 kr. J. R. 10 kr. Pintzgau R. 20 kr. Fillinger Ferenczné 20 kr. K. 20 kr. Römer Emilné 30 kr. Horváth Ignácz 20 kr. Surányi János 40 kr. Kránert Adolfné 20 kr. Pallfay József 20 kr. Szabó István 10 kr. Jettmár V. 20 kr. Alexy Géza 20 kr. N. N. 10 kr. Drobis 40 kr. Abeles Róza 30 kr. Fleischmann Károlyné 20 kr. Weninger Antal 20 kr. *Összesen 4 frt 60 krajczár.*

A *6156.* sz. íven. Gyüjtő: Baumgarten Eugenia. Stern Adolf 20 kr. Just Sigmund 10 kr. Magrissa A. 20 kr. Weiss Lajosné 20 kr. Steindl Sándor 40 kr. Fügi Károlyné 20 kr. Golaschmiedt Ignácz 20 kr. Freund Adolf 20 kr. Wittmann Lajosné 30 kr. Krämer 20 kr. Freund Adolf 20 kr. Rechnitz Lina 60 kr. Fischer Vilma 50 kr. Weisheimer Ilona 30 kr. Freund Nándor 60 kr. Wollf Róza 50 kr. Salzer Lujza 50 kr. *Összesen 5 frt 40 kr.*

A *6157.* sz. íven. Gyüjtő: Kállai Margit. N. Fr. 1 frt. E. F. 10 kr. C. F. 10 kr. A. F. 10 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *6158.* sz. íven. Gyüjtő: Vogl Lujza. Csengei Ferencz 20 kr. Mészáros Zsigmond 10 kr. Ilona 20 kr. Vogl Lajos 30 kr. Vogl Lujza 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6160.* sz. íven. Gyüjtő: Schlesinger Irma. Schlesinger Antal 30 kr. *Összesen 30 kr.*

A *6161.* sz. íven. Gyüjtő: Gaar Elza. Dr. Gaar Vilmos 1 frt. Bély József 2 frt. Peregi Mihály 1 frt. *Összesen 4 frt.*

A *6162.* sz. íven. Gyüjtő: Galler Lujza. Hametmayer Lajosné 50 kr. Auer Jánosné 50 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6163.* sz. íven. Gyüjtő: Lamberger Flóra. Lamberger Flóra 30 kr. Lamberger Ignácz 30 kr. Fischer Mór 10 kr. Izsó és Tera 10 kr. Kolman Ignácz 10 kr. Weiss Mór 10 kr. Wodok Miksa 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *6164.* sz. íven. Gyüjtő: Schimkó Irén. Elbert 30 kr. Schimkó Irén 10 kr. Özv. Schimkó Károlyné 40 kr. *Összesen 80 kr.*

A *6165.* sz. íven. Gyüjtő: Apfel Regina. Apfel Fülöp 40 kr. Szőgyi Vilmos 15 kr. Leszlényi Ártur 15 kr. Leszlényi Aranka 10 kr. Wittmann Lajosné 10 kr. Német Józsefné 10 kr. Freund Gizela 10 kr. Krámerné 10 kr. Bodross Miklósné 10 kr. Eisler Róza 10 kr. Hadler 20 kr. Szügyi Károlyné 20 kr. Naszádos Mihály 10 kr. Neubauer Antal 50 kr. Kulisek Adolfné 10 kr. Stadler F. 20 kr. Gutmann Lipótné 20 kr. Stein Pálné 10 kr. Meyer 10 kr. Róka Eajosné 10 kr. H. H. 10 kr. Dr. Leszlényi Imre II. adomány 30 kr. Wacha János 10 kr. N. N. 20 kr. Altmann 20 kr. N. N. 20 kr. Fleischmann Lina 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 25 kr. 3. személy 10 kr. N. N. 40 kr. N. N. 30 kr. M. 15 kr. Leszberg Olga 30 kr. *Összesen 6 frt 10 kr.*

A *6166.* sz. íven. Gyüjtő: Kohn Lina. Boskro R. 10 kr. Abonyi 10 kr. Singer Eugenia 20 kr. Kussera D. 10 kr. Matzner 20 kr. Boskro Kati 20 kr. Bári Frigyes 10 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *6167.* sz. íven. Gyüjtő: Eliás Regina. Pollák Józsefné 20 kr. Halmi Béláné 50 kr. Szabó Elekné 50 kr. Weisz Jakabné 20 kr. Spitzer Klára 10 kr. Sonnenfeld Regina 50 kr. Back Erzsébet 20 kr. Czvickl Mátyásné 20 kr. Czvikl Károlyné 10 kr. Leberné 30 kr. N. N. 10 kr. Fleischmann Henrikné 30 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

A *6168.* sz. íven. Gyüjtő: Mocsári Aranka. Mayer Károlyné 1 frt. Mayer Riza 25 kr. Sáphy Mariska 50 kr. Schlamadinger 1 frt. *Összesen 2 frt 75 kr.*

A *6169.* sz. íven. Gyüjtő: Tóth Vilma. Bunkuk 1 frt. Tóth István 1 frt. Engel Géza 1 frt. Schillein 1 frt. Kiss Mariska 50 kr. Krika Béla 50 kr. Horváth Béla 50 kr. Breuer Ferencz 50 kr. Reczel Rezső 50 kr. *Összesen 6 frt 50 kr.*

A *6170.* sz. íven. Gyüjtő: Kainer Róza. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 40 kr.*

A *6171.* sz. íven. Gyüjtő: Deutsch Flóra. N. N. 30 kr. Deutsch Flóra 10 kr. Pisti 10 kr. Kis Iza 10 kr. Kis Valéria 10 kr. Porzó 10 kr. Lichtenstein 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Deutsch Ármin 20 kr. Szüts József 30 kr. *Összesen 2 frt.*

A *6172.* sz. íven. Gyüjtő: Abeles Róza. Abeles Zsófia 30 kr. Stein

Vilmosné 20 kr. N. N. 10 kr. Holczner Adolf 30 kr. N. N. 10 kr. — 20 kr. Fleischmann Károlyné 20 kr. N. N. 10 kr. Braun 10 kr. Reichenfeld Ignáczné 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. F. 20 kr. X. Y. 40 kr. N. N. 20 kr. Kozur Lászlóné 30 kr. Ismeretlen 20 kr. B. J. 20 kr. Reisz Nina 20 kr. Reisz Matild 10 kr. *Összesen 4 frt 20 kr.*

A *6173.* sz. íven. Gyüjtő: Gold Ella. Gold Ella 40 kr. *Összesen 40 krajczár.*

A *6174.* sz. íven. Gyüjtő: Hirschler Katicza. N. N. 30 kr. — 30 kr. — 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. F. H. 40 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *6082.* sz. íven. Gyüjtő: Berger Anna. Schultzer Bernátné 30 kr. *Összesen 30 kr.*

A *6083.* sz. íven. Gyüjtő: Tagleicht Lenke. Tagleicht Zsófia 1 frt. *Összesen 1 frt.*

A *6084.* sz. íven. Gyüjtő: Kohn Lujza. Kohn Mór 1 frt. 20 kr. Weiner Flóra 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Flóra 20 kr. Széphegyi Zsófia 10 kr. N. N. 10 kr. Reich Izidorné 10 kr. Raab Gyula 10 kr. N. N. 10 kr. Kohn Lujza 10 kr. Máxa 10 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

A *6085.* sz. íven. Gyüjtő: Fonyó Blanka. T. J. 40 kr. Hupka Alajos 20 kr. Fonyó Gézáné 50 kr. Fonyó Blanka 20 kr. *Összesen 1 frt 30 krajczár.*

A *6086.* sz. íven. Gyüjtő: Drobni Ida. Drobni 40 kr. Drobni Ida 10 kr. Drobni Ilon 10 kr. Lendvay 10 kr. Egri Józsefné 20 kr. Kovács Rézi 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6087.* sz. íven. Gyüjtő: Berger Cornélia. Fejér Dánielné 1 frt. Vincze Anna 10 kr. Szombath Sámuelné 30 kr. Falk Lajosné 30 kr. Grünwald Teréz 30 kr. Halászy Józsefné 30 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

A *6088.* sz. íven. Gyüjtő: Liptay Ilona. Wágner Sámuel 20 kr. Pilvaksz Anna 10 kr. Liptay Ilona 20 kr. Grosz Jánosné 10 kr. Liptay János 20 kr. Dángl János 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6089.* sz. íven. Gyüjtő: Lukárdy Riza. Lukárdy Ferencz 40 kr. Lukárdy Tamás 20 kr. Lukárdy Irma 10 kr. Lukárdy Riza 10 kr. Nagy László 20 kr. Lukárdy Feri 10 kr. Lukárdy Irén 10 kr. Prutkay János 20 kr. O. J. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Tanda Jenő 20 kr. Lukárdy Viktor 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Bujtás Kálmán 10 kr. Vollnhoffer Gyula 20 kr. Odor Cornélia 30 kr. *Összesen 2 frt 90 kr.*

A *6090.* sz. íven. Gyüjtő: Mocsári Olga. Mocsári Gerő 10 kr. Staab Evelin 20 kr. Biró Mariska 40 kr. Vagner Olga 20 kr. Lukárdy Ferenczné 20 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

A *6091.* sz. íven. Gyüjtő: Tóth Erzsi. — 10 kr. — 10 kr. Szöcsei 10 kr. Tóth Sándorné 30 kr. Rácz Alojzia 20 kr. Riegler Lajosné 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6092.* sz. íven. Gyüjtő: Varga Karolin. Kiss Riza 10 kr. Varga Karolin 10 kr. Nógrádi 1 frt. N. 25 kr. H. L. 25 kr. Argay Istvánné 50 kr. N. N. 10 kr. Samu 20 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

A *6093.* sz. íven. Gyüjtő: Jilg Aranka. Jilg Ede 20 kr. Nemesich An'al 10 kr. Zöld Károlyné 10 kr. Holczer József 20 kr. Polgár Pálné 10 kr. Opitz Károlyné 20 kr. Jilg Irén 10 kr. Jilg Mari 10 kr. Pánt József 20 kr. Samu Ferencz 20 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

A *6094.* sz. íven. Gyüjtő: Glatz Zsófi. Glatz Sándor 10 kr. Klein és Spitzer 10 kr. Polgár Pálné 10 kr. Mancha Ferencz 10 kr. N. N. 10 kr.

Schäpf Gyuláné 20 kr. Glatz Anna 10 kr. Glatz Józsefné 10 kr. Glatz Zsófi 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6095.* sz. íven. Gyüjtő: Schön Riza. Kanitz Sámuel 10 kr. Klein és Spitzer 10 kr. Gaul János 10 kr. Schön Antalné 10 kr. Polgár Bertalan 10 kr. *Összesen 50 kr.*

A *6096.* sz. íven. Gyüjtő: Schön Hermin. Kanitz Katalin 10 kr. Jungh Emma 10 kr. Schön Antal 10 kr. Schön Hermin 10 kr. Köppl Mari 10 kr. *Összesen 50 kr.*

A *6097.* sz. íven. Gyüjtő: Schrikker Ida. N. N. 30 kr. Mayer Sándor 50 kr. Späth Györgyné 50 kr. Späth Gyuláné 50 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt.*

A *6098.* sz. íven. Gyüjtő: Wittmann Róza. Baumgarten Sámuelné 20 kr. Holzner Adolfné 50 kr. Eisler Ignáczné 10 kr. Krämer Henrikné 10 kr. Matnisky Jenő 10 kr. Apfel Fülöp 10 kr. Csaby 10 kr. N. N. 10 kr. Mayer & Schmidt 10 kr. Rainitz Gyula 10 kr. Bodros Miklósné 10 kr. N. N. 20 kr. Plank János 10 kr. Schnabel 30 kr. Szentmihályi Ilona 50 kr. Tarnóczi Eszti 10 kr. N. N. 10 kr. Wittmann Lajosné 1 frt. N. N. 10 kr. Özv. Nitsinger Sándorné 50 kr. Freund Adolfné 10 kr. Krausz Sándor 10 kr. Eitner 10 kr. Stadler József 20 kr. Bullatty 20 kr. Wittmann Betti 20 kr. *Összesen 5 frt 40 kr.*

A *6099.* sz. íven. Gyüjtő: Wittmann Flóra. Kovácsics Czicza 10 kr. Wittmann Anna 20 kr. Wittmann Mór 10 kr. Schmidt Emilia 10 kr. — 10 kr. M. R. 10 kr. N. N. 20 kr. Vogl Jakab 20 kr. N. N 10 kr. Tropf Mór 30 kr. N. N. 20 kr. Klein Samuné, Goldstein 10 kr. N. N. 10 kr. Klein és Spitzer 10 kr. Schnabel 20 kr. Rosenzweig 10 kr. N. Kr. 30 kr. Stein Vilmos 10 kr. Kölcsei 10 kr. Bossányi 15 kr. Tobl Károlyné 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Kutos Lajos 10 kr. Freund Sándor 10 kr. M. F. 30 kr. Márkus H. 10 kr. Blau Jakab 10 kr. Spitzer 10 kr. Engel Lipót 10 kr. Manarill Soma 10 kr. Wolf Adolfné 20 kr. *Összesen 4 frt 65 krajczár.*

A *6100.* sz. íven. Gyüjtő: Virág Mari. Klauz Istvánné 20 kr. Virág Mariska 10 kr. Kopfbauer Hermin 10 kr. N. N. 20 kr. Naszatz Lujza 20 kr. Trefilik Irma 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6101.* sz. íven. Gyüjtő: Távoly Margit. Távoly Margit 30 kr. Hackl Zsófia 20 kr. Rehling József 20 kr. N. N. 10 kr. Feigl János 30 kr. András 25 kr. N. J. 20 kr. *Összesen 1 frt 55 kr.*

A *6102.* sz. íven. Gyüjtő: Roleizeh Anna. Kosics Mari 30 kr. Karvasy Kálmán 40 kr. Pfeffel Jánosné 20 kr. Takáts 20 kr. W. Wasel Gy. B. 20 kr. Göltl Ernőné 20 kr. Dr. Zorn 30 kr. Riesinger Józsefné 40 kr. Wolemar 10 kr. Rabel Antal 50 kr. Roleizeh Anna 20 kr. *Összesen 3 frt.*

A *6103.* sz. íven. Gyüjtő: Krausz Josefin. Krausz Jakabné 50 kr. Horváth József 20 kr. Halbritter J. 30 kr. W. C. 30 kr. Streicher Julia 1 frt. Weisz Józsefné 20 kr. Sz. F. 20 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

A *6104.* sz. íven. Gyüjtő: Gutmann Margit. Gutmann Adél 30 kr. Gutmann Emilia 20 kr. Gutmann Margit 20 kr. *Összesen 70 kr.*

A *6105.* sz. íven. Gyüjtő: Weisz Riza. N. N. 1 frt. Kálócsy Lajosné 1 frt. A. M. 20 kr. Spitzer Szidónia 50 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

A *6106.* sz. íven. Gyüjtő: Schick Józsa. Schick Józsa 20 kr. Weisz

Samu 30 kr. Pántz Amália 50 kr. Opitz Károlyné 30 kr. *Összesen 1 frt 30 krajczár.*

A *6107.* sz. íven. Gyüjtő: Kiss Vera. Kiss Mariska 20 kr. Nogáll K. 1 frt. N. 25 kr. H. L. 25 kr. Kiss Mihály 10 kr. N. N. 30 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

A *6108.* sz. íven. Gyüjtő: Oberleitner Ilona. Oberleitner Ilona 10 kr. *Összesen 10 kr.*

A *6109.* sz. íven. Gyüjtő: Pitying Mari. Pitying Józsefné 1 frt. Hincz Antalné 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *6110.* sz. íven. Gyüjtő: Angyalffy Janka. S. K. 50 kr. V. E. 30 kr. N. N. 10 kr. Angyalffy Janka 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *6111.* sz. íven. Gyüjtő: Szunerics Anna. Szabó Ilona 20 kr. N. J. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Hügel Emmi és Jenő 40 kr. M. M. 10 kr. O. K. 10 kr. Tábor 20 kr. Qual 10 kr. N. N. 20 kr. Laczi bácsi 50 kr. Kohn 30 kr. Spákj Janka 25 kr. Bordoss M. 10 kr. K. K. 20 kr. *Összesen 3 frt 5 kr.*

A *6112.* sz. íven. Gyüjtő: Blau Etelka. Blau Etelka 10 kr. *Összesen 10 kr.*

A *6113.* sz. íven. Gyüjtő: Pollák Adél. Neuwirth 40 kr. F. A. 50 kr. K. B. 50 kr. Pollák Max 40 kr. Fleichmann Mihály 40 kr. Henry 40 kr. Lamberger Gyula 40 kr. *Összesen 3 frt.*

A *6114.* sz. íven. Gyüjtő: Gold Margit. Dr. Stein Márk 30 kr. Richter J. 10 kr. Gold Margit 14 kr. Gold Levatine 25 kr. Gold Miksa 25 kr. N. N. 10 kr. Mocsáry 10 kr. Back Hermanné 40 kr. Rechnitz Bella 30 kr. Flenhard 20 kr. *Összesen 2 frt 14 kr.*

Egy számozatlan íven 12 frt 41 kr. *Összesen 12 frt 41 kr.*

Vargyasné *Petz Vilma* urnő gyüjtésének főösszege *200 frt.*

A *4621.* sz. íven. Gyüjtő: Wirthschafter Julia. Goldberg Mór 1 frt. Dr. N. N. 1 frt. Ferstl Hugóné 50 kr. Lind Pollák 30 kr. Weisz Hanni 30 kr. Pirk Flórisné 30 kr. Neuhauser Berta 30 kr. Weisz Netti 20 kr. Braun 20 kr. Donáth Száli 40 kr. Ehrenfeld Amália 30 kr. Wosner Roza 50 kr. Braun Teréz 30 kr. Jirausek Henriette 1 frt. Porgesz Lina 20 kr. Dávid Leonora 50 kr. Busch Sarolta 30 kr. *Összesen 7 frt 60 kr.*

A *4231.* sz. íven. Gyüjtő: Szvoboda Ilona. Vaszits Mariska 20 kr. Michl Paula 10 kr. Friedrich Teréz 10 kr. Nagy Emma 10 kr. Veil Anna 10 kr. Weil Alajos 10 kr. Kövesi Karolin 10 kr. Huber Mariska 10 kr. Gaál Mariska 20 kr. Moskovits Klotild 10 kr. Teletsan Zorka 20 kr. Pintér Laura 10 kr. Radován Mária 10 kr. Axnix Anna 10 kr. Frankó Sarolta 10 kr. Frankó Janka 10 kr. Péterffy Regina 10 kr. Poku Kálmán 10 kr. Gyöngy Emma 10 kr. Kelemen Pál 10 kr. Szilárdfy Elvira 10 kr. Klima Aranka 10 kr. Kiefer Vilma 10 kr. Varga Klári 10 kr. Prener Etel 10 kr. Szentmártoni Irén 10 kr. Pammer Juliska 10 kr. Klimstein Julcsa 10 kr. *Összesen 3 frt 10 kr.*